

DE
MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

On en dit facilement trop pour ceux qui savent penser, on n'en dit jamais assez pour les autres

ANCILLON.

HOOFD-REDACTEUR

J. C. van Rijnveld.

ELFDE DEEL.

JANUARIJ 1843. - N^o. 7.



BREDA,
BROESE & COMP.

1843.

*De onbegrijpelijkheid van het
dat dit Tijdschrift te Kun-
st en Wetenschap is gewijst en door
niet te vergeten.*

Breda den 9^{en} Januarij 1843

Broese & Comp.

DE
MILITAIRE SPEKTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

DE IN HET VERVOLGENDE TOEGEFENDE...
WELKE HET IN HET...
AANKOMENDE

HOOFD-REDACTEUR

J. G. van Nijmegen.

ELDER DEEL.

JANUARIJ 1843. - N. 7.



BREDA,
BROESE & COMP.

1843

[Faint, illegible handwritten text, likely a library or collection stamp.]

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachterij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Majoor der artillerie, VAN RIJNEVELD, te Nijmegen, met het opschrift: voor den Militairen Spectator.

VERHAAL

DER

BELEGERING VAN MAASTRICHT,

IN 1579,

IN VERBAND MET DE STAATKUNDIGE AANGELEGENHEDEN
VAN DAT TIJDPERK.

« Maar om voor 't Vaderland tot aan den dood te strijden,
« Tot schimmen uitgetoerd, weerstond elk op den wal,
« Den honger, list, verraad, en Rome, en 't heelal! »
HELMERS.

ALGEMEEN OVERZIGT.

Uit het oogpunt eener blijvende krijgskundige waarde, is de belegering van Maastricht in 1579, voorzeker een der merkwaardigste en leerrijkste gedurende den tachtigjarigen strijd.

Het verhaal daarvan, bij *Hooft* en *Strada* voor het eerst lezende, gevoelt men zijn gemoed als in verrukking opgetogen. Men ziet hier toch de ware verhevenheid van den krijgsman, daar hij zijnen broederen het leven ten offer brengt, om hun de vrijheid en vrede weder te geven, waarvan booswichten hun beroofd hadden. Met dit doel den eenigen regtmatigen oorlog, dat is dien voor het vaderland voerende, wisten de dappere verdedigers van Maastricht ook voor hetzelfde te vergaan, en, werd het onrecht en de onderdrukking er niet door afgeweerd, men vocht er toch om, en wreekte rijkelijk de geschonden vrijheid, welke eerst later hersteld werd. — Hun heldhaftig gedrag bevestigde de leer hunner Vaderen, dat er oogenblikken zijn, waarin het aangenamer en eervoller is voor het Vaderland te sterven, dan in en voor hetzelfde te leven.

Men ziet hier een waar tafereel der sterkste hartstogten, der verhevenste krijgsdeugden en der hoogste edelmoedigheid, gepaard met de grootste ondeugden en menschelijke ellende. Trouwens in en om de rookende stad, zag men list, onrecht, wreedheid, wraakzucht, vertrapte velden, verschrikking, roof, ziekte, honger en dood. — Indien de verwoestingen des toenmaligen belegerings-oorlog niet nog gedeeltelijk door de ondervin-

ding gekend waren, zou men dezelve in de geschiedenis nauwelijks kunnen gelooven, maar veeleer denken, dat de schrijvers hunne pen met het penseel en de hooge kleuren der dichtkunst verwisseld hadden.

Van vele andere vermaarde belegeringen in de Nederlanden, reeds uitvoerige geschiedkundige verhalen bestaande, of nog door ons zullende gegeven worden, meenden wij ook Maastricht niet te moeten vergeten. — In de beschrijving dezes belegs, zijn veelal dezelfde zegswijzen en uitdrukkingen van *Hooft*, *van Meteren*, *Bor*, *Strada*, *Clercq* en anderen gevolgd, welke wel eens in eenen min of meer dichterlijken stijl voorkomen; doch de eigene woorden en omschrijvingen dezer historie-schrijvers zijnde, heeft men zich daardoor van invlechtingen, welke van de waarheid afwijken, vrijgewaard en gestreng de waarheid op haar voetspoor gevolgd.

Het is ons aangenaam geweest, de verzekering te hebben mogen ontvangen, dat een jeugdige arbeid met genoegten gelezen is geworden en zelfs elders aanleiding verschaft, dat dit belegerings-verhaal tot onderwerp eens verheven gedichts (1) heeft verstrekt.

Met weglating of verkorting van eenige geschiedkundige aantekeningen, meenen wij hier dus met een meer zamengetrokken beknopt verhaal, bij wijze eens uittreksels uit het daarvan reeds in 1824 geschreven en in 1827 verschenen, meer uitvoerige stuk, den lezer eenig genoegten te doen; zijnde tevens in hetzelfde eenige bijzonderheden opgenomen, welke ons naderhand, door het lezen van zeldzame geschiedkundige stukken, nog zijn bijgekomen.

Nog weende het geschokte Nederland bij het geheugen der wreedheden, welke het tegen den afgrijslijken *Alba* had doorgestaan, of de jammerkreet verhief zich op nieuw, toen *Alexander Farnese*, hertog van *Parma* en *Plaisance*, zijnen oom *Don Juan* als landvoogd opvolgde en het opperbe-

(1) *Die Belagerung Maastrichts; ein Trauerspiel in fünf Aufzügen*, von J. C. Hauch, Professor an der Akademie zu Soroe. Leipzig, F. A. Brockhaus, 1834.

wind over het leger verkreeg, hetwelk hij reeds met ruim 18000 man was komen bijspringen.

Hoewel zachter dan *Alba*, kondigden toch reeds zijne eerste schreden wreedheid aan; men herinnere zich slechts Gemblours, Carpen, Daelhem, Sichem, enz., maar bovenal kleeft aan zijne nagedachtenis het bloed der heldhaftige Maastrichtenaren, die zich door hunne zeldzame dapperheid en volharding in de vermaarde belegering — een strijd die het oog van geheel Europa boeide en waarvan wij hier eene getrouwe schets zullen mededeelen — der onsterfelijkheid hebben waardig gemaakt.

De koene *Parma* was gewis een wakker en stout krijgsman, die *Don Juan* in de veldheer- en nog meer in de staatkunde verre overtrof; snedig en listig, wist hij, bij alle voorvallen, den tijd waar te nemen, beloften en bedreigingen te regter stonde te gebruiken, en bovendien had hij de kunst van veinzen uit Italië medegebragt, was daarbij innemend en bevallig, en verstond zich best om harten te winnen en vertrouwen in te boezemen. — Met dat al had hij weinig eerbiedwaardigs en edels, wijl zijn woest en onverbiddelijk karakter, gepaard met zijne onbegrensde heerschezucht en overmoedigheid, hem gedurig alle overige deugden deed vergeten; men herdenke slechts zijne laaghartige begunstingen van sluikmoord (1), die, gevoegd bij vele valsche trekken, hem eene onuitwischbare vlek hebben nagelaten, en jegens hem, gedurende zijn leven, zelfs bij de zijnen, een altijddurend mistrouwen verwekten.

De Nederlanden waren toen eene prooi der verschillende partijen, die dezelve aanvielen, of voorgaven te verdedigen, en uit den staat dezer zaken toonde hem een enkele blik op deze ongelukkige gewesten, welke voordeelen daarvan te trekken waren.

Het is dus niet te verwonderen, dat de Prins van Oranje en de Staten de verheffing diens mans met schrik vernamen en met leede oogen zagen. Het belangrijk oogenblik, toen *Don Juan* stierf, ontglipte geenszins het helder- en verziend oog des Prins van Oranje; maar de oneenigheid wegens de godsdienst, belette de het nieuw gevormde leger der Staten, om hieruit voordeel te trekken. Reeds had Oranje de dweepers van beide zijden bestraft, hunne zinnelooze baldadigheden te Gent, Oudenaerde, Dendermonde, enz. ten hoogste afkeurende; doch te vergeefs preeste de bezadigde Vorst de beide partijen die zijn leger uitmaakten, de verdraagzaamheid aan en om elkanderen om de godsdienst niet te vervolgen, maar veeleer hunne krachten te vereenigen, om den algemeenen vijand — die zich, na alle vrijheid en privilegien gruwzaam ge-

(1) *Hooft*, 19e Boek, pag. 823 en B. 20, pag. 901; *Bor*, B. 17, pag. 332 en 2e Stuk, pag. 96; *van Meteren*, B. 11, pag. 209; *van Reid*, B. 3, pag. 68.

schonden en als met voeten vertrapt te hebben (1), door list, onder de honendste en onbillijkste voorwaarden, wederom van de Nederlanden trachtte meester te maken — af te weren. Dan Spanje, met Rome vereenigd, vervolgde niet alleen de wijsbegeerte, maar stookte ook het vuur des vervolgzieken godsdienst-ijvers tot in de verborgenste schuilplaatsen. De uitspraak der rede, moest voor de verbeelding en dwaze gevoelens zwichten; het afschuwelijke fanatisme woedde weldra allerzijds: haar moeilijke en kortstondige slaap was die eens tijgers, en haar ontwaken eene helsche razernij! De graven van ontelbare slagtoffers in het bebloede Nederland, hadden dit reeds onder *Alba* bevestigd, toen *Parma* hetzelfde nieuwe wonden toebragt, en, onder den schijn eens bevredigers, nieuwe bloedbaden aanrigtte.

Steeds den geest van staatkundige magtsvereeniging bij den Prins van Oranje vreezende, zoo zichtbaar sedert 1576 werkende, nam *Farnese*, als een bekwaam veldheer, dit oogenblik waar, nu in het Staten-leger eenige oneenigheid bestond, en dat insgelijks de Duitschers en Franschen onder *Kasimir* en *Anjou*, of afgedankt waren, of de winterkwartieren betrokken; daarbij dit jaargetijde als zeer geschikt houdende, om iets uit te voeren, besloot hij het beleg te ondernemen van de eene of andere gewichtige plaats, door wier verovering hij de middelen mogt vermeederen, om den oorlog voort te zetten. Hij stond in den beginne in beraad, of hij eerst het beleg van Maastricht, of dat van Antwerpen zoude aanvragen.

Het voordeel, hetwelk hij uit het bezit der laatste stad konde hebben, was grooter, dan eenig ander dat hem de eerste konde verschaffen, dewijl Antwerpen de voornaamste zetel van rijkdom en koophandel in de Nederlanden was, en het voordeeligst gelegen, om de verovering der zeemagt-landschappen te ondernemen; maar aandachtiglijk de zwarigheden overwogen hebbende, welke moesten worden te boven gekomen in het beleg van eene plaats, welke zoo uitgestrekt en sterk was — gelijk Antwerpen — vond hij het geraden, eerst met het beleg van Maastricht een' aanvang te maken, hetwelk hij met minder volks en met meer waarschijnlijkheid van eenen goeden uitslag konde ondernemen.

Hij trachtte alzoo den Staten de vesting Maastricht, mede een hunner belangrijkste wapenplaatsen en steunpunt, hetwelk hij als den sleutel van Duitschland beschouwde, onverhoeds te ontwingen.

Hiertoe hield hij zijn waar oogmerk verborgen en veinsde

(1) Zelfs zoodanig dat een Roomsche regtsgeleerde toen in eene openbare rede zeide: *Ubi Rex In Populum Tyrannus, Populo Jure Devinió et Humano Divortium.*

Antwerpen te willen bespringen (1), waarin zich de Prins van Oranje en de Aartshertog *Matthias* bevonden (2); doch de dappere en vermaarde *Françis de la Noue*, veldmaarschalk bij het Staten-leger, bijgenaamd *de IJzeren arm* (3), had zich reeds te Burgerhout met 40 vaandels, zijnde 4000 man, (4) gelegerd, en, hoewel oncindig minder talrijk en zonder ruitery, durfde hij het zoo overmagtige leger trotselijk zijne spits te bieden; — daarvan in den eersten schok, zonder eenig aanmerkelijk verlies der Staatschen, wel 400 man doodende, wist hij, den vijand op alle punten afbreuk te doen en, na een gevecht van 2 uren, hem nog bovendien onder het grof geschut der vesten van Antwerpen te lokken, van waar de Prins van Oranje, die op den muur stond en alles beschikte, dood en schrik in zijne gelederen dreef; wordende de strijd tot binnen de grachten der vesting voortgezet (5). Reeds hadden zich de bondgenooten in het bedreigde Antwerpen tot een moedigen tegenweer gereed gemaakt, toen *Parma*, die, nadat hij hier was geslagen en de trompet den aftogt blies, zijn oog naar elders wendde, des nachts met zijn geheele leger optrekkende, bevestigde hij alsnu het voornemen om Maastricht te berennen. Zoodra was niet de gemeenschap van het Staten-leger met deze vesting afgesneden, het sterke Carpen door *Gonzaga* en *Mondragon*, benevens Weerd en Helmond bemagtigd, en alzoo aan de bedreigde stad alle toevoer van de benodigde verdedigers,

mond- en krijgsbehoeften benomen, of zijne soldaten verlustigden zich, in deze vreedzame oorden met plunderen en brandstichting (1), terwijl zij vele landbewoners in de omstreken van Westerloo, Diest, Beringen en Sonhoven, het leven benamen, noch grijsaards, noch weêrlooze vrouwen en kinderen sparende, die allen op het gruwzaamst mishandeld werden.

Gelijk de jager, het schrikdier opsporende, aan het gemors van zijne prooi de schuilplaats zoekt, zoo volgde hem *La Noue* op de hielen en trachtte de bedreigde stad nog te hulpe te snellen en te verdedigen, doch het was reeds te laat: het magtige leger van *Parma*, uit meer dan 15000 voetknechten, de wakkerste en bestgeoefende van dien tijd, bestaande, konde niet voorbij gegaan worden, als hebbende reeds onnaakbare stellingen ingenomen, door eene talrijke ruitery, ten bedrage van meer dan 4000 hoofden, onder *Octavio Conzaga* en den markies *Jan Baptista Delmonte*, ondersteund.

La Noue wierp zich in Heerenthals, om den vijand gade te slaan, hem, ware het mogelijk, nog afbreuk te doen, en de vesting van de zoozeer benoedigde krijgs- en mondbehoeften te voorzien; doch aldaar door omtrekking bedreigd, moest hij deze stelling verlaten. Niets was door hem verzuimd om aan de verwachting der Staten te voldoen; maar zoo verderfelijik waren de gevolgen van dien geest van tweedragt, welke even woedend als ooit bleef heerschen tusschen de Hervormden en Roomsgezinden, dat, alhoewel de Prins van Oranje hem allen bijstand gaf, dien hij in zijne magt had, deze niet in staat was eene genoegzame krijgsmagt door *La Noue* bijeen te doen brengen, om zijn ontwerp tot ontzet uit te voeren, en de toestand der belegerden was daarom ten uiterste beklagelijik geworden.

Aan *La Noue* was eigenlijik de verdediging van Maastricht opgedragen, zijnde reeds eenigen tijd te voren, toen hij in Nederlandsche dienst trad, tot stadsvoogd of stedehouder gekozen, doch de geringe bezetting had hem bewogen, meer troepen te verzamelen, en toen dit, na veel toevens, als een gevolg der heerschende oneenigheden, nog maar slechts gedeeltelijik gelukt was, vond hij alle toegangen gesloten, wordende spoedig tot vereffening der Vlaamsche geschillen naar Gent en Poperingen geroepen; waarom de graaf *Melchior Zwartsenberg van Heerle*, een dapper krijgsman, uit de omstreken van Maastricht geboortig, met deze taak belast werd; doch in de kunst van oorlog, en vooral in het verdedigen

(1) Het kasteel *Grobbedonek*, toebehoorende aan Heer *Gaspar Schets*, bood den Spanjaarden nog eenen fieren tegenstand, wyl zij verplicht waren 4 veldslangen tegen hetzelfde aan te voeren, en nog bekwamen zij het niet dan bij verdrag; hoewel zij ook dit schonden, door den brand in het kasteel te steken.

(1) Den 2den Maart 1579.

(2) Deze laatste had slechts het niterlijike (*prête nom*) of het geraamte eens gezagvoerders, een waar reisgenoot des Prins van Oranje.

(3) Met roem bedekte hij zich in 10 veldslagen, doch was steeds ongelukkig door de menigvuldige wonden die hij bekwam: onder anderen bij Doornik en Moncontour in 1566; bij Fontenay, den 18 Junij 1570, waar men hem zijn linker arm kneusde, dien hij sedert dien tijd, door middel van een ijzeren veer, bestierde en in een doek droeg; te Mons, 1572, werd hij almede gekwetst, en in 1591 trof een kogel zijn hoofd, waaraan hij overleed. Hij had 5 jaren in de gevangenis op het slot Limburg gezucht, door *Parma* in het beleg van Engelmunster gevangen genomen zijnde, wordende met den Graaf *Egmond van Ninove* en 100,000 kroonen uitgewisseld. *Strada*, L. XIII—XIV; *Hoyer*, *Gesch. der Kriegsk.* I, p. 338.

(4) Deze vaandels bestonden uit Walen, Franschen, Engelschen en Schotten, waarbij zich ook de dappere *Argenlieu*, *Mouly* en *Norrits* bevonden; deze laatste een Engelsch kolonel, gaf in den oorlog tegen de Spanjaarden de zeldzaamste blijken van dapperheid en vernuft. In het treffen bij Rymenans verpletterde hij met een gering aantal Schotten het gedeelte van *Parma's* leger, onder bevel van Don *Alphonso Martinez de Leyra*. Hij moedigde door zijn eigen voorbeeld zijn volk aan, en verloor drie paarden onder het lijf in dit enkele gevecht. De Schotten, de hitte niet kunnende dragen, vochten in hunne hemden en verbaasden den vijand door het zonderlinge dier vertooning. (*Watson*, 3e d., p. 66). Genoemde *Jan Norrits* is dezelfde, die in het beleg van Steenwijk, 1581, zich tot het houden eener briefwisseling met de belegerden, van tweeponds holle looden kogels bediende. Deze kogels waren slechts aan eene zijde hol, waarin men den brief deed, en vervolgens het gat wederom met lood toesloeg, terwijl men aan de andere zijde in een gat eene brandende lont bevestigde, die het terugvinden bespoedigde. (*Bulinger*, lib. 6; *Strada*, tom. 3, pag. 249; *Hoyer*, *Gesch. der Kriegsk.* I., pag. 264).

(5) *P. C. Hoofst*, p. 620. *Strada*.

van vestingen, waarbij toch steeds even zooveel beleid, als dapperheid vereischt wordt, minder ervaren zijnde, belastte men hiermede grootendeels, als zijnen luitenant of tweeden stadsvoogd (1) *Sebastiaan Tapin*, ook wel *Tapinus* genaamd, een schrander ingenieur-hoofdman, gematigd, wakker, onvermoeid en vooral een onverschrokken krijgsman, alleen bekwaam om de plaats van *La Noue* te vervullen, die, bij eene sterke lichaamsgesteldheid eene groote ziel vereenigde, en tevens dat verhevene krijgshaftige karakter bezat, waarmede hij zijnen vijand schrik en zijnen eigenen troepen dapperheid en vertrouwen inboezemde. Deze hoofdman was der edele zaak van Oranje zoo zeer toegedaan, dat hij, even als *La Noue*, goed en leven belangloos voor dezelve opofferde, terwijl zijn fier gedrag, zooals later uit het verhaal dezer belegering zal blijken, eene gedenkzuil van Nederlandsche dankbaarheid verdiend heeft (2).

Inmiddels heerschte de grootste verslagenheid, zoowel bij de stedelingen als dorp- en vlekbewoners. De landman, wiens rappe beenen het noodlot ontvloden, verliet ploeg en spade en poogde langs bosschen en geheime wegen, met gade, kroost en have, Maastricht te bereiken, waarin hij zich gered en veilig waande.

Met de driften der edelste wraak keerde *La Noue* naar Antwerpen terug, waar hij bij den grootsten vorst der eeuw zijne smart ging leenigen en nieuwe bevelen ontvangen. «Beteugel uwe aandoeningen!» dus sprak hem deze toe; de kapitein *de Ridder* (3) heeft mij reeds berigt gebragt, terwijl «gij nog de achterhoede van *Parma*, bij Heerenthal, vervolgt, dat Maastricht geenszins is gevallen; dat *Sebas-*

tiaan, dien ik reeds sedert twee maanden derwaarts gezonden had, gedurende dien tijd, met rusteloozen ijver «deze stad nog met zulke goede vestingwerken heeft gewapend (1), dat men geene gedachten heeft zich over te geven; dat zich de voorposten van 's vijands leger nog slechts «in de verte buiten het bereik van het geschut der vesten «hebben durven vertoonen, terwijl men tot nog toe alleen den «weerloozen dorpling verontrust.»

In Maastricht waren slechts 1200 soldaten, bestaande ongeveer de helft uit Fransche, Engelsche en Schotsche (2) vanen, welke laatste meestendeels van het regiment van *Norris* waren, allen dappere mannen, gewoon om onder *La Noue* de wapenen te voeren, en omtrent 1200 gewapende burgers, onder twaalf vaandelen, van nature een strijdbaar volk, die door hunnen krijgshaftigen geest, het gebrek aan manschappen aanmerkelijk vergoedden, te meer, wijl zij, uit hoofde der ligging, aan menigvuldige invallen van (3) vijanden blootgesteld, in den wapenhandel bedreven waren, zoodat zij al de pligten der geoefendste soldaten konden waarnemen; maar niet minder trotsch en dapper was het gedrag van omtrent 2000 (4) landleiden, die met vrouw en kinderen daar binnen geweken waren en welke niet alleen met eenen onbegrijpelijken helden-

(1) *Strada*, I. XII, p. 89. *P. D'Oudegherst*, Kronijk, 3e d., p. 175. *Délices des Pays-Bas*, p. 60.

(2) Reeds had hij met *La Noue*, in 1574, La Rochelle helpen verdedigen. Bij sommige geschiedschrijvers wordt hij veelal slechts *Sebastiaan* genoemd; ook *Richardus Dinotus*, noemt hem aldus in zijn werk *de Bello Civili Belgico*, Libri VI, in 4^o gedrukt te Basel in 1586, bladz. 300 en 305.

Onze geschiedschrijvers zijn te zijnen opzichte ondankbaar, wijl men bij hen zijn voortreffelijk en heldhaftig gedrag op zijn best aangestipt vindt. Immers *Wagenaar* en *Van Loon* maken niet eens gewag van hem. *Van Meteren* zegt alleen: «Ook waren er binnen eenige goede Insigneurs, «als kapitein *Sebastiaan Tapin*, die zich schrander gedragen heeft en «het meeste bewind had.» *Hoof* noemt hem «een vernuftelink van «groote wetenschap en dapperheid, die vooral in vlugheid van geest «uitstak.» Deze laatste is nog de eenige Nederlandsche schrijver, welke eene korte, maar krachtige schets dezer belegering mededeelt. *Cervisier* noemt hem, en zegt daarbij alleen, dat *Zwartsenberg* veel dienst van hem had. *Watson* getuigt van hem, «dat hij de verdediging met een «beleid en onverschrokkenheid bestuurde, dewelke de bewondering en «toejuiching van een ieder verwekten.» *Strada*, een Jesuit, die voor Rome en Spanje schreef, heeft ons met kracht en met eene sierlijke pen zijne wonderen van beleid en onverschrokkenste dapperheid geschetst.

(3) Deze *De Ridder* wist het middel, om door teekenen en geheime briefwisseling, den toestand binnen de stad te kennen. (Zie *Van Meteren*, 3e d., bladz. 276).

(1) Hij was derwaarts gezonden, om eene verbetering aan deze vesting toe te brengen, en, hetgeen bewijst, dat hij met een scherp vooruitzicht in de toekomst, op alles staarde wat de kunst tegen het geweld eens belegeraars vermag, is, dat *Strada* ons, Tom. 3, p. 90, verhaalt, «dat hij de flanken der bolwerken (die eigenlijk slechts rondellen waren) verbeterde en met holbouw voorzag, alsmede de contre-es-carp met mijn-galerijen en ovens wapende.» Deze verbeteringen konde hij gedeeltelijk ten uitvoer brengen, en het was eerst lang naderhand, dat Maastricht onnoemelijk meer is verbeterd en versterkt geworden; want het hoofdwerk bestond toenmaals alleen in enkele muren met rondellen of torens, *Van Meteren*, *Strada* en *Watson* noemen dezelve, wel is waar, sterk, doch dit moet in dien zin worden begrepen, dat zij zoo sterk gebouwd waren, als eene muur in vergelijking van vele andere en zwakkere zijn konde, want sterk verdedigend kan zij niet geweest zijn, anders had de Prins van Oranje niet noodig geoordeeld, dezen Ingenieur daar heen te zenden om de werken te verbeteren. Men raadplege deswege de voortreffelijke Verh. van den luitenant *Mylius*, over de oude met de hedendaagsche verdediging der vestingen.

(2) «De Schotten,» zegt *Schiller*, bladz. 543, «vochten steeds met «eene zoo zeldzame dapperheid, dat de Spanjaarden naderhand, te Antwerpen, 1585, niet meer wilde stormen, wanneer men dezelve bespeurde.»

(3) *Watson*, 3e d., bl. 84. Ook verhaalt ons *van Meteren*, bl. 97, dat *Don Juan*, door middel der verstandhouding welke *Chevreau* en *Delmonte* met eenige muitelingen van het garnizoen hadden gekregen, (waardoor reeds de stadsvoogd van *Hese* met alle officieren in hechtenis waren genomen), nog het vorige jaar, namelijk den 3den April 1578, eenen heimelijken aanslag op Maastricht had beproefd, als wanneer dezelve door *Nikolaas Salmier*, heer van *Melroye*, gered werd, die de brave burgers, welke zich met eenige Schotten in de straten verschanst hadden, met vijf vaandelen kwam bijspringen.

(4) *Strada* is dikwerf met opzet onnaauwkeurig, doordien, wanneer hij van *Parma's* verrigtingen spreekt, altijd de magt zijner tegenpartij vergroot. Zoo verhaalt hij, II. b., p. 90, dat er 6000 landleiden en 6000 inwoners aan de bezetting ter verdediging werden toegevoegd, en dat zij voor vele maanden ruimelijk krijgsbehoefden bezaten, hetgeen echter door alle andere geschiedschrijvers wordt tegengesproken.

moed de menigvuldige aanvallen hielpen afslaan, maar ook als aardewerkers en schansgravers de grootste diensten bewezen.

Met hetgene men nog ijlings uit den omtrek van het land medegevoerd had en wat de landlieden stadwaarts bragten, waaronder 1500 ossen en een groot aantal runderen, meende men voor 2 maanden levensmiddelen te bezitten, doch wegens de menigte vlugtelingen was er zoowel aan krijgsvoorraad voor eene langdurige verdediging, als aan een genoegzaam aantal weerbare mannen evenzeer gebrek, wijl de bezetting voor eene zoo uitgestrekte vesting als Maastricht (1) te zwak was. Het was daarom niet alleen menschlievend, maar ook zeer wel gedacht, om 2000 landlieden mede in te sluiten; want, zoo dezelve ook, gedurende den geheelen tijd der belegering, tot niets anders hadden gediend dan om de spade te gebruiken, zoo zoude dit toch altijd genoeg geweest zijn, terwijl op eene zoodanige wijze de soldaten en de gewapende burgermagt van den arbeid verschoond konden blijven.

De band van Utrecht, de grondslag van onafhankelijkheid der Nederlanden (2) met de toevoeging van Amsterdam (3), deden de verdedigers op een spoedig ontzet hopen en sterkte

(1) In omtrek had Maastricht toenmaals, volgens *Watson*, p. 84, vijf Italiaansche mijlen, of 9780 Nederlandsche ellen. *Strada* en meer anderen zeggen, dat dezelve in 1576 ruim 30,000 inwoners had, waarvan ongeveer 10,000 lakenkoopers, hetgeen deze stad veel welvaart bijzette. Zij is eene der oudste steden, welke haren naam van den algemeenen overtocht der Maas, te dezer plaatse, ontleend, wordende namaals in het Latijn geheeten *Trajectum Mosæ*. Het overzijdsch steedje Wijk, is aan Maastricht gehecht, door middel eener steenen brug van 157 ellen lengte, bestaande uit 10 bogen, waarvan de oudheid even als die der stad zeer duister is.

Cornelius Tacitus maakt van dezelve, lib. 4, gewag. In April 1840 heeft men bij het sloopen van een oud huis nabij de Maas, eenige nissen en gangen met roode zerksteenen (*dales*) ontdekt, de kenmerken eener Romeinsche badplaats dragende, dezelve heeft veel overeenkomst met de Thermæ te Trier; wordende het door een en ander zeer waarschijnlijk, dat Maastricht de plaats is welke *Tacitus* de *Pons-Mosæ* noemde. (Zij is vermaard door den heiligen *Servaas*, die alhier de eerste Bisschop zoude geweest zijn, en, volgens *Strada*, den 13den Mei 303, of volgens *Guicciardini* in 395 overleed.

(2) Uit deze merkwaardige, den 29sten Januarij 1579 tot stand gebragte, vereeniging blijkt, dat het niet alleen de eenige poging van den grooten *Willem* was, om de gemoederen in het stuk van Godsdienst tot een te brengen, maar ook bovenal, om de eensgezindheid in de staatkunde te bevorderen. De Unie van Utrecht is een meestersuk van werkdadige staatkunde, nog ruimer dan de pacificatie van Gent, eene baak van ware verlichting, eene grondwet of bolwerk onzer vrijheid!

(3) Hoeveel Nederlands vrijheid aan Amsterdam gelegen was en van wat gewigt hare besluiten in de Staatsvergaderingen en in de financiën altoos geweest zijn, is bekend. Wanneer 100 guldens in de 7 Vereenigde Provinciën geheven werden, gaf:

Gelderland.	f	5. 12. 2.
Holland, Z. en N. »	57. 15. 8.	
Zeeland.	»	9. 2. 10.
Utrecht.	»	5. 15. 5.
Vriesland.	»	11. 9. 00.
Overijssel.	»	3. 10. 8.
Stad en Lande.	»	5. 15. 5.
Drenthe.	»	00. 19. 10.

En dan gaf Amsterdam, gelijk bekend is, onder de Hollandsche steden verre het meeste. (Zie *J. Blomhert*, de *Gesch.* van het Vereenigde Nederl., bladz. 113).

ook de verdere ondernemingen van het Staten-leger; maar, bespeurde men aan de eene zijde der tegenpartij vrees en toegevendheid, zoo ontvonkte elders eene felle woede, en eene geheime gramschap voorspelde van alle kanten een verschrikkelijk onweder, waartoe het punt, « dat elk eene vrije en ongestoorde godsdienstoefening waarborgde, » wederom evenals bij de Gentsche bevrediging, aanleiding gaf.

Te Keulen werd in dit zelfde jaar over vrede gehandeld, echter meest om de, te Utrecht toegetrokkene, banden te verbreken, hetgeen de verbondenen ras merkten, waarom die onderhandeling vruchteloos uitliep, ofschoon dezelve reeds 6 maanden geduurd had (1).

(1) *Don Carlos d' Aragon y Tagliaria*, hertog van Terranova, Spaansch bemiddelaar, was de ziel der vergadering.

De gezanten en bemiddelaars van den keizer van Oostenrijk en die van den koning van Spanje wilden nog eene maand te Keulen vertoeven, om die der Staten door list te misleiden en met schoone beloften te begoochelen.

De eerste en bij iedere vredehandeling regmatige eisch, waarop die der Staten en ook *Otto van Schwartzberg*, des keizers zwager en bemiddelaar, aandrongen, was eene schorsing der wapenen; doch, aangezien de Spanjaarden onder *Parma* tot nog toe voorspoedig waren, was deze met *Terra Nova* in het geheim overeengekomen, de Staten hierin, zooveel mogelijk, op de lange baan te houden, door het noch te weigeren, noch volkomen toe te staan, hetgeen men ten volle bespeurt uit de handelwijze van zich deze aanzoeken wederkeurig, om gezochte redenen, toe te zenden, en over een nietig formalismus te twisten, hetwelk ten volle strookt met het doel van het Spaansche hof, dat alles aanwendde, om de Nederlanden door eene noodlottige verdeeldheid tot zich te trekken: alle listen werden tegen den Prins van Oranje in het werk gesteld, men deed hem door den graaf *Otto* aanbieden, om zijnen zoon *Philips Willem*, reeds sedert 1567 door *Alva* van de hooge school te Leuven, gevankelijk naar Spanje gevoerd, uit de gevangenis [*] te doen ontslaan en hem al de goederen zijns vaders met deszelfs hooge eereambten in de Nederlanden te geven; den Prins zelve van al zijne schulden te ontheffen en zoovele andere goederen te geven, als hij immer bezeten had, nevens nog een millioen guldens, *mits hij de Nederlanden verliet*; ook met bevel, om meer te bieden, zoo de Prins zulks mogt eischen. Men zal zich herinneren dat deze groote staatsman eens, in 1578, in een oogenblik van groote benaauwdheid zeide: « Als allen mij verlaten, « blijft mij nog één *Bondgenoot* in den Hemel over; op dien *hoogen Bondgenoot* stel ik alleen en volkomen mijn vertrouwen! » (*Bor*, 6e Boek, pag. 328), als willende zeggen, dat hij, zich op God verlatende, de vrijheid des Vaderlands, rustende op de privilegiën, zou verdedigen en blijven verdedigen, al mogt het hem alles, ook zijn leven kosten. Dit is de slotsom van zijn leven, het type zijner daden; mogt men dit in zijn op te rigten standbeeld kunnen uitdrukken!

La Noue, geheel in de verhevne school van *Willem den Zwijger* opgeleid, schitterde ook evenzeer in de staatkunde als in het oorlogvoeren. Een fragment uit eenen zeldzamen brief van den 10 Mei 1579, door hem uit Poperingen aan de vier leden van Vlaanderen geschreven, in den oogenblik dat deze alles bij vuur en bij zwaard, door het belegeren van steden en sterkten, zonder toereikende magt, wilden bedwingen, in plaats van de reede en gematigdheid eerst te beproeven, getuigt van zijn verheven inborst. Zoo schreef hij onder anderen: « Aller imprudentement attaquere mal à propos une place, c'est perdre la réputation et ruiner les affaires. S'y l y a quelcun, qui promet prendre avecq les ongles les places, qu'il aille et vous verrez ce qui en arrivera. »

« Les événemens de guerres sont incertains et la durée d'icelles aussy incertaine. S'y vous pavez chasser vos ennemis avec l'or plus tost que avecq le fer, vous serez heureux; car on doit toujours tenter la voye raisonnable, premier que de venir à celle de la guerre. Que

[*] 23 Jaren heeft men dezen vorst in Spanje gevangen gehouden.

Maastricht bleef intusschen aan zijne eigene krachten overgelaten, wyl *La Noue* de gistingen, in Vlaanderen ontstaan, bestreed en den oproerigen *La Motte* verdreef. De rustelooze dweepers *Imbize*, *Rihoven*, *Megen* en *Petrus Dathenus*, hadden binnen Gent, Yperen en Antwerpen slechts de rampvolste uitwerking onder de miltzieke Walen en Vlamen te weeg gebracht (1), hetgeen niet alleen de jammerlijkste oneenigheid veroorzaakte (2), maar de verscheidene belangen en botsingen deden de beste zaken den kreeftengang gaan, middelerwyl *Parma* van dit oogenblik gebruik maakte om het bedreigde Maastricht meer en meer te benaauwen.

Men had ook de kostbare oogenblikken waargenomen, om reeds vroeger ondernomene verbeteringen aan de vesting, door te zetten. Daar het hoofdwerk alleen uit enkele muren met rondeelen en kleine steenen bolwerken, door diepe grachten omgeven, bestond, had men verscheidene den hoofdwal beter dekkende en elkander beurtsgewijze bestrijkende werken aangelegd en bijna volbragt; bestaande in ravelijnen voor de poorten, gekazematteerde batterijen in de flanken der bolwerken, verhooging der wallen, doorgaande galerijen en mijnen onder de contre-escarpes en op verscheidene plaatsen veldwaarts, waarvan de kamers door buskruittonnen werden gewapend; ook was men er op bedacht, om het binnenste der stad, zoowel aan deze als gene zijde der Maas, van nieuwe verschansingen, platteformen, verbouwingen en afsluitingen te voorzien, makende alle toebereidselen, om door kunst den te zwakken natuurstaat te hulp te komen en het geweld der belegeraars te beteugelen.

Hoofdzakelijk werden tot dezen arbeid die vrouwen bezigt welke men vermeende voor den wapenhandel onbekwaam te zijn, hoewel zij zij zich daartoe, even als de mannen, met eene gloeiende geestdrift aanboden. Sommigen derzelve hadden reeds het vrouwelijke gewaad uitgetogen en gespten

« s'il advenoit que, contre droict et justice, vos ennemys voulussent continuer leurs oppressions et violences sur vostre povre peuple et ne venir à accord final dans cinq ou six jours, alors, comme au feu, chacun doit courir contre eulx et, avec couraige et ardeur, ne retourner sans mort honorable ou victoire entière, car qui combat pour le pays et la libeté, doit meetre ce qu'il a pour la deffendre. »

(1) Sommige steden lieten zich door list, geld en beloften omkopen, zooals den Bosch, Valenciennes, enz., hoewel zulks bij velen felle knagingen in den boezem hunner bewerkers deed ontstaan. Men weet dit grootendeels aan het ontrouwe en krachtelooze gedrag van eenige leden der afgevaardigden van de Staten, doch op verre na niet de aanzienlijksten, gelijk *Strada*, I. XII, p. 164, beweert, noemende aldaar *Jan van der Linde*, abt van *St.-Gertrude*, den abt *Maroilles*, *Gaspar Schets* en *Buchavan Aya*, Prevot van *St. Davon*, te Gent.

(2) Het is door de geschiedenis bewezen, dat deze ongeregelheden en beeldstormerijen, alleen in Roomsche oorden en door Roomschen gepleegd, het sluwe werk der Spanjaarden zelve was, om daardoor aan hunne strenge handelingen en wreedheden eenigen schijn van recht te kunnen geven.

het ijzeren harnas om hare teedere leden; hare anderzins zoo minzame blikken werden streng en krijgshaftig, en met koenen, vlamdenden moed en hooge verwachting schaarden zij zich in der mannen gelederen; anderen, door wanhoop gevoerd, zwoeren het schuldellooze bloed van weêrlooze grijsaards en zuigelingen, onder het geweld der Spaansche wapenen in hare vreedzame woningen gestroomd, te zullen wreken. — « Met meer fierheid en heldengeest dan de vrouwen van Siennes, » (1) zegt *Strada*, « gedroegen zich deze heldinnen en schaarden zich onder drie vanen. » Terwijl de brave burgerschaar het nog kortelings (2) stomp gevochten zwaard hersmeedde en met trotsche verachting der gevaren, het ontzaggelijke leger van *Parma* zich zag uitbreiden.

De waardige *Sebastiaan* werd door het vuur eener zoo stoute verbeeldingskracht van Neêrlands grootgeestige vrouwen betooverd en verbaasd; dan, zich niet uitsluitend op moed en lichaamskrachten verlatende, vergat hij geenszins de hulpbronnen, welke zijn genie hem aanbood.

« Laat af dit gejammer, edele vrouwen! » aldus sprak hij haar toe, « wischt uwe rood betraande oogen af, volgt slechts mijne wegen en twijfelt geenszins aan den goeden uitslag des strijds; mogelijk vinden wij uwe zuigelingen en mannen weder, die zij welligt slechts als gijzelaars gekluisterd houden. » Allen zwoeren hem trouw en navolging. Een gedeelte derzelve bezigde hij tot den gevaarlijken onderaardschen oorlog en tot het aanbrenge van tegenmijnen, hetgene zij zelve bestierden (3); terwijl de andere, bij de gelederen ingedeeld,

(1) Beleg van 1553.

(2) Drie jaren later kwamen de miltzieke Spanjaarden uit Zeeland naar deze oorden, alles in oproer stellende en allen moedwil bedrijvende, waarvoor zij vijanden des lands verklaard werden; zij toonden zich ook vijandig tegen die van Maastricht, toen zij den 20sten October met list in deze stad geraakten, waar zij zich, als naar gewoonte, door moord, roof en overlast berucht maakten; doch het was van korten duur, want de burgerij, vrouwen en kinderen grepen de wapenen aan en dreven hen de stad uit, en, ware *Vargos* niet komen toeschieten, had het jammerlijk met de Spanjaarden afgeloopen. Weldra echter werd *Don Juan* verplicht, dezelve bij traktaat de stad te doen ruïnen, en met de andere Spanjaarden, die dit jaar het land verlieten, mede af te trekken. Na dien tijd hebben de Staten, die Maastricht als een sleutel des lands beschouwden, hetzelfde met hunne eigene troepen bezet, hebbende de burgerij op hunne hand (*Guicc.*, p. 188).

Nog willen wij hier eene bijzonderheid herinneren, welke na de zoo evengenoemde overrompeling, op den 22sten October plaats had. Die van Maastricht dreven de Spanjaarden met de wapens de stad uit, welke grootendeels naar Wijk vlugteden, van waar zij geene pogingen meer tegen Maastricht durfden aanwenden, aangezien men aan deze zijde de steenen brug met geschut bezet had; welhaast echter vond Spaansche list een, voor Maastrichter mannen, gezagverwekkend schild: men bond, namelijk, de aanzienlijkste vrouwen van Wijk, en die van Maastricht derwaarts gevoerd waren, te zamen, en dreef dezelve, even gelijk eene kudde schapen, digt aaneengesloten, op de brug, waarachter zij zich verborgen, en met haar voorwaarts drongen, eene waarlijk lage krijgslist! (*Dict. des Sièges*, tom. 4, p. 181).

(3) *Strada* zegt, p. 105, dat eenige derzelve het bewind hadden, wordende bij hem « *Maitresses des mines* » genaamd.

de wallen stoutelijk tegen alle vijandelijke aanvallen hielpen verdedigen, zonder zich door eenig gevaar, noch wapenen te laten afschrikken.

Deze vrouwen, of liever, zoo als *Hooft* zegt: «deze moede dige maninnen,» maakten 5 vanen uit. Ieder onder eenen afzonderlijken standaard; zij waren allen, even gelijk de andere krijgsvolken, met spies, bus en rappier gewapend, en nog eene menigte andere in vrouwengewaad, schroomde niet den vijand met dezelfde wapens tegen te gaan en onder de oogen te blikken, doch hare diensten waren niet minder belangrijk in het herstellen der verbrijzelde wallen en het toebereiden der binnenverschansingen of afsnijdingen (1).

Het eerste werk, dat men haar nog in allerijl liet verrigten, bestond in het geheel volbrengen der reeds vroeger aangevangene, verborgene, onderaardsche gangen, waaruit men voornemens was, den belegeraar op het onverhoeds door uitvallen te verpletteren.

Zulke mannen, zulke vrouwen aanschouwde *Farnese* in de verte, op Maastrichter wallen, gereed om hem de vermeende prooi duur en stoutelijk te betwisten. Het was even alsof deze Mavors-blikken hem reeds van verre eenen killen schrik in het stalen hart dreven en ontzag in den woesten boezem zijner soldaten verwekten.

Ver buiten het bereik van het geschut der vesten omsingelde hij de stad, zijnde den 8sten Maart (2), aan *Mondragon* het bevel van een gedeelte zijns legers overgegeven, hetwelk Wijk, aan de overzijde der Maas, bestookte. *Lopes de Figueroa* verontruste het overschot der dorpen en hutbewoners; daar echter de kloeke burggraaf *van Petershem* (3) hem nog met een handvol ridders den val van dit slot wilde betwisten, liet hij de hoek-torens uit zijn geweldig geschut beuken, en de wakkere verdedigers, wien de heldendood op de puinen niet was beschoren geweest, moesten, ten loon hunner dapperheid, door de koorde sterven.

Bij deze gedenkzuilen zijner wreedheid, liet hij de vorste-

lijke tent oprigten, — terwijl, op zijn bevel, tot voorkoming dat de Staten geen' onderstand of versterking in de stad wierpen, aanstonds twee bruggen, boven en benedenwaarts over de Maas werden geslagen, ter gemeenschap en vereeniging zijner wederzijdsche legers en sluiting des strooms, buiten het bereik van het geschut der vesten, beiden zoo sterk, dat het zwaarste krijgsgewapend er zonder gevaar konde overtrekken (1). Dit werk werd hun echter niet ongestraft toegelaten, wijl men hen, staande de bewerking, door gedurige, onverhoedsche uitvallen op het lijf viel en groote verliezen toebroeg; vervolgens liet hij veldwerken opwerpen, waarmede hij de bruggenhoofden beschermde (2), terwijl hij ook de tegenoverliggende huizen van schietgaten voor het klein geweer liet voorzien en ze met troepen bezetten, — dit alles, gevoegd bij de groote verwijdering van de vesting, deed hem slagen. Aanvankelijk wilde men eenige branders tegen de brug doen afzakken, doch door het vernielen eener enkele brug, de gemeenschap der wederzijdsche legers niet kunnende beletten en ook te zwak zijnde, om tegen een derzelve een gevecht te wagen, zag men hiervan af, te meer daar het eene zeer twijfelachtige onderneming was, aangezien de brug ver van de stad verwijderd lag, en, omdat men, zoo voor den onderaardschen oorlog als op de wallen, geen buskruid over had.

Inmiddels liet *Parma*, verschrokken door zooveel heldenmoed der verdedigers, in allerijl, onder het bestier zijner vermaarde ingenieurs *Properce Barocci* en *Jean Baptiste Plato* (3), nog bovendien, tot stremming der gemeenschap naar de Brabandsche zijde, vier vierhoekige forten met bolwerken opwerpen, ieder bolwerk met eene batterij gewapend (4); het eerste naar de zijde van den Hunnenberg, van waar de Jaar zich in de stad werpt; het tweede op eene hoogte voor de Tongersche poort, het derde recht tegenover het bolwerk van *St. Servaas* en het laatste aan het andere einde der stad, tegenover de kerk van de Ridder van de Duitsche orde; stellingen, waarwaarts de gemeenschap naar de stad leidde. — In deze forten werd een groot gedeelte van het leger opgenomen, zoodat zij,

(1) *Bentivoglio*, p. 103; *Hooft*, p. 629; *Strada*, p. 104.

(2) *Hooft* zegt, p. 620, dat *Parma* eerst den 12den deze stad kwam berennen, doch hierdoor moet men verstaan, dat de stad alstoen eerst geheel werd ingesloten, zijnde de gemeenschap reeds vroeger afgesneden. Nogtans beweren sommigen dat de Prins van Oranje, te dezer tijd ongeveer, des nachts geheimelijk, door middel van een schuitje, in Maastricht was gekomen, de burgers en militairen tot een hardnekkigen tegenstand aanmoedigende; dat hij alles zoude aanwenden om hun te ontzetten; dat elken dag dien zij uithielden voor de redding van het vaderland onschatbaar was en dat hij alles zoude in het werk stellen om krijgsvolk te verzamelen. — Alvorens de stad te beschieten, zoude ook *Parma* naar oud krijgsgewapend, door *Mendoza* Maastricht hebben doen opeischen, dewelke op het stadhuis gebragt, aldaar tot zijne verbazing bij Prins *Willem* van Oranje werd toegelaten, die hem tot antwoord uit een raam de geheele burgerij en krijgsvolken in slagorde geschaard, deed zien en die als uit een mond aanhieven: *Leve Willem van Oranje den bevrijder! Weg met Philippus den schender van onze vrijheden en privilegiën.*

(3) Eene oude burgt op een en een half uur van de stad verwijderd.

(1) *Strada* zegl. I. XII, p. 91, dat deze bruggen met vaartuigen geslagen werden; anderen beweerden daarentegen, hetgeen ook waarschijnlijker is, vooral ten opzichte der brug beneden de stad, dat *Farnese*, wegens gebrek aan schuiten of vaartuigen, vloten liet maken.

(2) *Farnese* verschanste altijd de plaatsen, waar hij in de nabijheid van het vijandelijke leger eene rivier wilde overgaan, blijkens Antwerpen (1584), Nijmegen, en vooral in het overtrekken der Seine, niet ver van Rouan, welke laatste nog steeds voor een meesterstuk gehouden wordt; hebbende daaraan het behoud van zijn geheel leger te danken gehad. *Hoyer, Gesch. der Kriegsk.*, 1ste d., p. 343.

(3) Beiden dappere en beleidvolle hoofdlieden, die naderhand bij het beleg van Doornik (1582) zwaar gewond werden, hoewel zij *Parma* in het belegeren van Antwerpen (1584) wederom de grootste diensten beuzen.

(4) *Strada*, III, p. 92.

hoezeer men derzelve grootte niet beschreven vindt, vrij ruim moeten geweest zijn.

Als een bewijs hoe *Parma* het soldatenhart wist aan te prikkelen, willen wij hier slechts opmerken, dat, toen het hem bij het opwerpen dezer forten aan landlieden of schansgravers ontbrak, die allen uit deze oorden naar Maastricht en Luik gevlugt waren, terwijl de door den graaf van *Mansfeld* ontbodene aardewerkers uit Limburg, nog niet aankwamen, hij-zelf het eerst eene spade in de hand vatte en fascinen aanbragt, belovende zijnen soldaten weldra eene hoogere soldij en bevordering, wanneer zij dapper zijn voorbeeld volgden. Deze beloften waren overbodig, zoodra men dezen vorst aldus het voorbeeld zag geven, — soldaat en edele wedijverden, wie het meeste werk zoude verrigten, zoo in het aanbrengen van aarde, zoden, rijs- en vlechtwerk, als het inheijen van palen, enz., zoodanig, dat men deze reuzen-werken binnen twee dagen tijds tot stand bragt. *Farnese* was altijd de eerste om zich aan moeite en gevaar bloot te stellen, terwijl men hem in het wijken den laatsten zag. Hij voegde zich-zelfen naar de soldaten van al de verschillende natiën, uit welke het leger was zamengesteld, en wist hun aller harten te winnen (1). *Mondragon* had inmiddels aan de overzijde twee dergelijke forten doen opwerpen, zoodat de stad zich alsnu door de, tusschen deze forten gordijns-gewijze gelegerde, Spaansche vanen geheel ingesloten, en even als de fiere eik in het midden van een groot woud bevond (2).

Nu ving men aan de stad door loopgraven te benaauwen, met oogmerk om hierdoor de vesten te naderen, en eenen spoedigen storm te wagen; terwijl *Parma* op nieuw aan *Terra Nova* den wensch deed gevoelen om de reeds bij het begin der maand Maart van der Staten zijde gedane voorstellen tot eenen wapenstilstand te rekken, zich te dezen opzigte in alles besluiteloos houdende.

De Brusselsche poort werd het eerst bedreigd, en, terwijl men dezelve met loopgraven bedekt trachtte te naderen, werd de *Figueroa*, die het fort van deze zijde bezette, gelast, met zijne troepen de loopgraven-arbeiders tegen de onverhoopte uitvallen der belegerden te beschermen.

(1) *Strada*, t. 3, p. 93, *Watson* III, p. 82.

(2) «Het Spaansche leger,» verhaalt *Hooft*, bladz. 628, «was rondom op de volgende wijze gelegerd: voor Wijk lag de veldheer *Christoffel de Mondragon*; aan de Brabandsche zijde ten noorden, tegenover de Hoogterpoort, het regiment van Lombardije, met eenige Hoogduitsche en Waalsche vaandels; ten westen de Prins van *Parma*, met de aanzienlijkste gedeelten van zijn leger; te zijner rechter hand het regiment der verbintenis (*terzo del Ligua*), hetwelk dien naam behouden had, sedert den zeetogt van *Don Juan* tegen de Turken; voorts eenige andere Hoogduitschers en Walen met de ruitertij; eindelijk, zuidwaarts, tegenover de St. Pieterspoort, de heer van *Hierges* (*Berlaimont*) grootmeester van het geschut.»

Men liet den belegeraar twee dagen in den waan dat men hem vreesde, inmiddels met een bespiedend oog de vesten bewakende en van binnen alle noodwendige versterkingen, met ijver en kracht voortzettende, zijnde er in dezen korten tijd reeds een geheime onderaardsche gang voor de onverhoedsche uitvallen met de blanke wapenen, die men voor had, nagenoeg voltooid. Nu verzamelt *Tapinus* 600 voetknechten en 60 ruiters, zeggende: «Thans gaan wij *Figueroa* «beschamen en zijne overmagt in het gezicht van duizenden «vernien. Gij dappere knechten!» zoo spreekt hij de zijnen al verder toe, «zult u inmiddels gereed houden, en «juist op het middaguur met weinig geruchts en snelle schreden, uit de kruispoort (*Sainte Croix*) voorwaarts rukken, «terwijl van *Alfen* u van ter zijde uit de Boschpoort met «deze ruiters ter hulp snelt; houdt u wel gesloten, geeft acht «op mijne bevelen, dat uwe spits mij volge. Uwe manhaftigheid behoeft geene aanmoediging.» (1).

Het gevecht begint: stervend zijgt *Figueroa's* magt, met verpletten helm en afgehouden speer, ter aarde, terwijl men hem bus, rappier en dolk ontwingt;... het slagveld is met bloed bedekt, ... lijken en stervenden hoopen zich op, in het kort, de dood maait eenen oogst des levens!...

«Het is nu genoeg,» roept *Tapinus* de zijnen toe, «wij kunnen deze stelling tegen de reeds toeschietende overmagt niet behouden; met ons te veel te wagen, brengen wij de stad, onze makkers en have in gevaar; reeds wenkt de stadsvoogd met drift van de hooge vest; reppen wij ons, maar trachten wij nog hunne loopgraaf te dempen.» Ook dit geschiedde met den meesten spoed; alle handen wierpen de los uitgeworpen aarde wederom in, en in een oogenblik was dezelve op meer dan honderd en vijftig schreden afstands gedempt (2). Hierna keerde men zegevierend naar de veste terug, terwijl men dezerzijds slechts zeer weinig dooden en gewonden in zijne gelederen telde, welke men ten getale van 15 wederom mede terugvoerde. Naauwelijks waren zij binnen de stad, of *Figueroa* was reeds door een ontzaggelijk leger ondersteund, dat aanstonds de begonnen loopgraaf heropende en ze op nieuw nog verder, namelijk tot dicht aan den buitenboord der stadsgracht, doorzette, — terwijl de verdedigers hem in dien tusschentijd door bedekte uitgangen nog menige hinderlaag leidden en zelfs nogmaals eene poging deden, om inmiddels eenen aanval op de bruggenhoofden te ondernemen, doch meer en meer, naar mate zij zich van de stad verwijderden, door 's vijands geschut van de omliggende hoogten beheerscht wordende, was men verplicht van dit voor nemen af te zien.

(1) *Strada*, t. 3, p. 94.

(2) *Strada*, t. 3, p. 94.

Schuins tegenover de stad lag een zandbank of eilandje in de rivier, genaamd *de Griend*, hetwelk de aanvaller gaarne ingenomen en bezet had, om van daar de verdedigers van ter zijde te kunnen nemen, en tevens de oude muren, ter plaatse waar zij bij deze rivier aansluiten, spoediger te doen beuken. Men liet hem daarop tot eene zekere magt zich uitbreiden, en toen werd hij uit het grof geschut zoo hevig van de stadzijde beschoten, dat het meerendeel der bezetting er haar graf vond en de overigen, tot eene spoedige verhuizing gedwongen, de vlugt kozen, zijnde het hun onmogelijk zich aldaar vast te zetten en met den zandigen grond eenige borstweren op te werpen (1).

Parma houdt eene vergadering met zijne hoofdmannen uit onderscheidene wapens, omtrent de keuze, op welk punt men de stad zoude moeten bestormen, wel ziende, dat men tegen zulke verdedigers van voornemen moest veranderen, en aangezien men begon te bespeuren, naderbij gekomen zijnde, dat de stad hier niet de zwakste zijde had. *François de Montesdocha*, die voorheen stadsvoogd van Maastricht geweest was en dus het best deze vraag konde beantwoorden, was van gevoelen, dat men de stad bij het bolwerk aan de Boschpoort, moest aanvallen; schijnende aldaar het zwakste, te meer, wijl men ter dezer plaatse van de zijde van *Mondragon* ondersteuning bekwaam. *Farnese* had reeds kort te voren met *Gabriël Serbellon* (2), en *Vido*, graaf van St.-Georges, beiden ervaren ingenieur-oversten, eene verkenning gedaan, en waren van hetzelfde gevoelen; doch de vorst wilde uit eerbied voor zijnen generaal der artillerie, *Gillis*, graaf van *Berlaimont* en heer van *Hierges*, die naar *Namen* vertrokken was, om met geschut en ander krijgsgereedschap de Maas af te zakken, niets beslissen, dan na eerst bij diens terugkomst, deszelfs meening gehoord te hebben. *Berlaimont* terugkomende, hechte zijne goedkeuring aan dit voorstel niet, wijl het hem toescheen, dat de bodem van de Bossche poort tot aan de Maas zoo laag was, dat men, in geval van gewone sterke regens, met moeite het grof geschut in den weeken en lagen grondbodem zoude kunnen bewegen.

Daarbij kwam nog, dat dit gedeelte vlak in het gezicht der stad was, door deze beheerscht en door het grof geschut der vesten van ter zijde genomen werd. Om deze reden vond hij het verkieslijker, den aanval op de Tongersche poort te rigten, waar zich een bolwerk nevens een oude toren en muur bevonden, welke eenen uitspringenden hoek vormden, hopende hij, dat, bij het vernielen der spits van dit bolwerk en het neêrvellen van een gering gedeelte dezes torens, de gracht genoegzaam zoude gevuld zijn, en de opening voldoende om den storm te wagen (3).

(1) *Van Meteren*, III, p. 276. *Hooft*, p. 630.

(2) Deze *Serbellon* heeft in 1567 met *Paciotto* de citadel te Antwerpen ontworpen en uitgevoerd.

(3) *Strada*, t. III, p. 96. *Du Thou*, t. III, p. 349.

Ofschoon *Parma* tegen dit ontwerp bedenkingen had, wilde hij nogtans den raad van *Barlaimont* volgen, wijl hij in hem als een oud, ervaren krijgsman veel vertrouwen stelde, te meer, daar hij den storm moest regelen. Men koos alzoo eenen nieuwen aanval naar de zijde der Tongersche poort, waar de ruime en holle wegen tot dekking der troepen en tot loopgraaf dienden, welke men ter regter zijde naar den kant van *Luik* nog verder uitbreidde, terwijl men den volgenden nacht, zijnde de 24ste Maart (uit vreeze, daarin gedurende den dag andermaal verhinderd of overvallen te worden), eene batterij opwierp, waarvan men de binnen- en buitenglooiingen met rijs- en vlechtwerk optrok, door palen van tien voeten lengte vastgeslagen; welk een en ander in de loopgraven gereed gemaakt en herwaarts gevoerd werd, gebruikende men tot dekking van het geschut nog bovendien schanskorven, waardoor de bediening aan het gezicht der belegerden was onttrokken (1).

Ten einde den belegerden het opwerpen van verschansingen achter het bedreigde bolwerk te beletten, had men reeds daags te voren op eene golving of kleinen heuvel, vier veldslangen (2) op dit punt gerigt, die hetzelfde hevig teisterden, hoewel zulks *Tapinus* door den hoofdman *Manzano*, ook wel genaamd *Manzan* (3), ondersteund, geenszins konde beletten, vooral gedurende den nacht, te dezen opzigte, alle mogelijke maatregelen te nemen. Deze slangstukken deden des te meer nadeel aan de stad (4), daar zij met strijkende schoten, onder zware ladingen, de kruinen der hoofdvesten missende, meerendeels ook over de daarachter liggende, verborgene verschansing, stadwaarts weggingen.

Zoodra deze batterij gereed was, liet de veldmaarschalk *Mansfeld* zijne vanen uit de omliggende dorpen voorwaarts rukken en verdeelde dezelve op de bedreigde punten, ten einde de bezetting der loopgraven en het geschut te beschermen, en *Conzaga* bezette op 5 uren afstands alle wegen en geheime gangen naar de stad, die hij buitendien door verhak en wolfskuilen belemmerde, om het ontzet te bewaken, wijl er

(1) *Strada*, tom. 3, p. 97.

(2) Ook wel *couleuvrines* genaamd, schietende 16 en een half pond, lang 11 voeten en wegende ieder 4100 oude ponden.

(3) Door *Du Thou* en *Harrée*, *Moncade*, bij *Cerisier* en *Hooft*, *Mancana* en bij *Carnero*, *Moncada* geheeten. Hij was een dapper kapitein, geboortig uit *Waadland*, die sedert eenige jaren bij het staten-leger diende en was krijgabbuwmeeester of ingenieur en bevelhebber der artillerie in Maastricht. — Zijne vrouw genaamd *Isabella*, eene Spaansche, bevond zich met haren zoon *Carlos* mede in Maastricht. Deze door eenen kogel getroffen wordende, bragt deszelfs dood haar geheel in wanhoop; daarenboven te vergeefs bij haren man op het verlaten der stad aandringende en zijne wonden ziende, geraakte zij in eenen staat van krankzinnigheid. In een klooster geweken zijnde, deed een Jesuit haar gelooven dat de Prins van Oranje oorzaak van al deze rampen was, en zoude, volgens sommigen, haar hebben overgehaald om eenen aanslag op 's Prinsen leven te doen.

(4) *Strada* zegt, t. III, p. 97: «Elles battoient la ville en ruïne.»

een gerucht liep, dat het Staten-leger der bezetting kwam te hulp snellen; ook *Farnese* kwam van het slot Petershem herwaarts, en oogenblikkelijk werd het geschut, ten getale van 46 stukken, dat *Barlaimont* van Namen en Luik had medegevoerd, in batterij gebracht.

Des anderen daags, zijnde de 23ste Maart, met het kriecken des dageraads, beval *Parma* het bolwerk en den toren met nevenliggenden ouden muur te doen beuken, terwijl de Spaansche ruitery onophoudelijk van de rivierzijde fachinen aanbragt en aardzakken voortsleepte, ter plaatse waar men zich op eene inbreuk tot den storm spitste, ten einde dezelve door het voetvolk in de gracht te doen werpen, om zoo doende, het glippen over de verbrijzelde puinen te begunstigen. Dan, dit alles was te vergeefs, niettegenstaande *Farnese* zelf de vuren uit zijn geweldig geschut hielp bestieren en men twee dagen onafgebroken op deze gedeelten meer dan 6000 kogels verspilde, ja zelfs reeds een groot gedeelte des muurs ter neder stortte; want niet alleen was de bres in de ijzersterke hardsteenen muren niet wijd genoeg om er op te stormen, maar door verscheidene gevelde, kleine inbreuken openbaarde zich de dooling, — zijnde de bres met een nieuwen wal van aarde beveiligd, door eene gracht afgescheiden en met stormpalen en flanken gewapend.

Parma knerste de tanden over deze teleurstelling, maar het vernuft des dapperen en kloeken verdedigers moest zijne verbazing verwekken. «Is het mogelijk,» zeide *Serbellon* tot graaf *Vido*, die bij hem stond: «reeds eene geheele afsnijding of tweede wal (1) achter de zoo sterk geteisterde «muren opgeworpen!» Waarlijk, wie bewondert niet het beleid van den verdediger, hetwelk nog ten spiegel mag verstrekken voor de hedendaagsche stadsvoogden. Ook *Strada*, erkent geen woorden te kunnen vinden «*omnem excedit fidem*,» die den verdienden lof schetsen, en zegt alleen dat de verdedigers, even als te Carpen en Daelhem, zoodanig strijden tot dat geen enkele man er meer overig zal zijn.

Weldra werden de bedekte gangen der belegeraars van deze zijde, die zich reeds tot onder het glacis uitstrekten, door de

(1) De aarden wallen, die *Tapinus* achter den muur had aangelegd, stellen hier eigenlijk geene afsnijding, maar veel meer eenen geheel nieuwen hoofdwal met flanken voor. Hij had, als een kundig man, van wien *Strada* zegt: «*Qui pénétrait dans l'avenir*,» gezien, dat de vijand, zoodra hij de afgezonderde ravelijnen en bolwerken bemagtigd had, van den ouden muur een zeer geringen tegenstand had te wachten; derhalve had hij dezen muur wel onaangeroerd laten staan, terwijl een ander denzelven veeltijds, als schadelijk en ondienstig, zoude omvergetrokken hebben; doch, daar de muur in zoo verre nog van eenig nut was, zoo gebruikte hij denzelven tot dekking van zijne aarden wallen, die hij zóówel daarachter verborg, dat de vijand dezelve, tot zijne groote verbazing, niet eerder ontdekte, dan nadat hij den muur ter neder geschoten had. Inderdaad, verdient dit gedrag al den lof, welken hem *Strada* geeft, en moet hij in zijn vak een allerkundigst man geweest zijn. (*Alytus*, S 22 en *Magazijn Milit. Wetensch.*, bladz. 436).

tegenmijnen der belegerden vernield, waaraan de — in dappere mannen herschapene — vrouwen het grootste deel hadden.

Dronken van spijt, beval *Parma* aan *Mansfeld*, om nu ook de stad van den kant der Bosschepoort aan te vallen, zooals dit te voren zijn gevoelen geweest was, wel ziende dat de belegerden van de Tongersche zijde evenmin gemakkelijk te bedwingen waren. Dan — hetzij de trots dezès veldheers den schijn eener tweede verhuizing niet gedoogde, hetzij om de aandacht der belegerden van dit punt af te leiden, en hen, op twee plaatsen te gelijk aanvallende, door uitbreiding te verzwakken — hij verliet deze stelling niet, en, toen *Mansfeld* de andere zijde bij de Brusselsche poort beschoot, vonden zij beiden evenveel tegenweer en evenwigt, naar de magt gerekend waarover de belegerden konden beschikken.

De belegeraar deed intusschen geene poging om de gedempte gangen wederom te openen, maar de belegerden willende doen gelooven, dat hij den storm op eene andere dicht bijgelegene kleinere inbreuk zoude rigten, wilde hij hen op deze plaats slechts met eene geveinsde ingraving verlustigen, en beval op hetzelfde oude punt in het geheim eenen nieuwen bedekten toegang en mijn te bereiden. Men verstond gelukkiglijk deze list, want noch de onderaardsche gang, noch de bijna volbrachte mijn leidde tot iets, wyl de belegerden, door middel eener tegenmijn, juist onder hetzelfde punt, de Spanjaarden op hunne onderaardsche wandeling ontmoetten; de wakere mijnwerksters, bemerkende van hen ontdekt te zijn, namen, om den Spanjaard nog meer moed te geven in het voortzetten zijner onderneming, schijnbaar de vlugt en plaatsten aan den ingang eene rij palen, even alsof het haar voorneemen was eerst daar het doordringen te beletten; zoodra nu de vijand eenige uren daarna met veel moeds en zeer vrolijk (1) in menigte naar deze plaats doordrong, en zich als het ware betwistte wie het eerst deze zwakke hinderpaal met zijn wapen zoude omverwerpen en alzoo de poort der overwinning openen, was men reeds gereed hem alhier te verwelkomen: aan den binnen-grachtboord begon men in groote ketels kokende olie, pik en andere felbrandende stoffen te bereiden, welke eensklaps, toen de Spanjaarden den hinderpaal bereikt hadden, in den naar de diepte hellenden mijngang, werden uitgestort; alzoo in den naauwen doorgang door vuur, rook en zwaveldamp geteisterd, kostte dit kloek bedrijf der vrouwen menigeen het leven of verschroeiende handen en voeten, en zij, die het noodlot nog ontvlugten konden, verlieten met schrik dit moordhol (2).

(1) *Strada* zegt, t. III, p. 99: «*Les Espagnols s'en approchèrent avec allégresse*,» etc.

(2) *Strada*, t. III, p. 99; *Du Thou*, liv. 58.

Men stelle zich nu den oploopen den *Farnese* voor, die reeds met gewisheid op het oogenblik der overwinning staarde; doch zijn beleid, dat niet door grimmigheid verzwakte, deed hem dadelijk naar middelen uitzien, die een einde aan zijne ijdele pogingen konden maken. Hij herinnerde zich, het verhaal der onderaardsche gevechten en middelen van aanval tegen het oude *Veya* (1), en te eerder hoopte hij hierin te slagen, wegens de thans bekende vuurwapenen. Hij koos tien vrijwilligers uit de vanen van *Gaspar Ortiz* en *Alfonse Perea*, voor welke hij vijf groote houten schilden van 5 à 6 duimen dikte liet vervaardigen, ieder door twee dezer soldaten bestierd, op een voetstuk rustende en met schietgaten voorzien, waarmede zij, op de regter knie steunende en aldus gedekt met lange pistolen, den vijand op nieuw onderaardsch gingen bestrijden; om hen in deze onderneming nog beter te ondersteunen, liet men elk tweetal door vier piekeniers volgen, die met een woest gebaar den belegerden kortstondig deden wijken; doch, aangezien men den rook van groene takkebossen, veren en zwavelachtige dampen dicht bij den uitgang, door middel van orgelpijpen, die de vrouwen daartoe uit de kerken gehaald hadden, in de galerij dreef, hinderde men den vijand in het verder doordringen. Men wilde deze schilden vernielen, om het doorkomen van rook en zwaveldamp te bevorderen, doch te vergeefs, aangezien de Spanjaarden van achter dezelve gedurig op de aanvallers vuurden. De belegerden hadden inmiddels deze zelfde galerij op onderscheidene plaatsen bespied (*éventé*), en, uit vreeze van afgesneden te worden, verliet de aanvaller andermaal, vruchteloos, de voor hem noodlottige en geheel nutteloos geworden onderaardsche stelling (2).

Plato had reeds des nachts eenen onderaardschen gang uit eene andere strekking begonnen, waarvan de ingang op een meer verwijderd punt bij eenen hollen weg uitkwam, om denzelfden den belegerden des te zekerder te verbergen. Hij had bevorens den afstand der monding tot het bolwerkspits bij de Tongersche poort, waarop hij het gemunt had, nauwkeurig berekend, en tot het houden eener goede rigting bediende hij zich niet blootelings van het compas, wyl de ijzerdeelen, die de harde grond aldaar menigvuldig bevat, de naald van de ware strekking verwijderden, maar ook van den winkelhaak, graadboog en het waterpas, waarmede hij bij de monding de te volgen strekking reeds had aangewezen. Met eenige ervaren soldaten en bergknapen zettede hij, de stadsgracht naderende, zijn werk moedig voort, vooral gedurende den dag, wyl de belegerden alsdan door het onophoudelijk gebulder van het geschut en gekletter der wapenen, minder een aandachtig oor uit de luister-galerijen op de onderaard-

sche werken konden vestigen, terwijl men van weerskanten daartoe des nachts de sterk gespannen en met erwtten belegde trommels bezigde, die door het onderaardsche gewoel, de doffe slagen of het uitsteken der aarde van de naderende mineurs in beweging geraakten en hen alzoo verraadden.

Weldra kwamen zij tot aan den buiten-grachtboord, van waar zij door eene voorloopige inbooring, om niet door eenige instorting hunnen gang te verklappen, zich juist vlak voor het tegenoverliggende bolwerkspits bevonden.

Alsnu namen zij, al gravende, om op eene genoegzame diepte onder den grachtsbodem te blijven, de regte strekking naar het bolwerkspits, waaronder men met behulp van reeds genoemde rigwerktuigen, zonder afwijking weldra aankwam. Daar het benedenvlak der fondering van het muurwerk des bolwerkspits het verhemelte hunner galerij uitmaakte, werd dit onmiddellijk door houten stutten onderschraagd en aan het uiteinde eene kamer of oven uitgehold, dien men met buskruidtonnen vulde, terwijl nog bovendien de geheele bodem met los buskruid bestrooid werd, om de vating van het vuur des te meer te verzekeren. Van hier leidde men de met buskruid gevulde slang, welker katoenen bekleedsel in salpeter geweekt en nog daarenboven met droog buskruid omstreken was, waarna de kamer met aardzakken, zoden, hout en planken, zoo krachtig werd afgesloten (*bourré*), dat de lucht nergens konde doordringen. Dit alles verrigt zijnde, legde men den slang in eenen houten geleikoker (*auget*), langs den bodem der galerij, wordende deze geleikoker op den bodem nog bovendien met buskruid bestrooid en op verscheidene plaatsen gaten geboord, uit vreeze, dat de rook den voortgang van het vuur zoude kunnen beletten (1).

Zoodra *Parma* berigt bekwam, dat alles gereed was, zijnde de 5de April (2), beval hij den vulkaan, waarmede zich het fiere bolwerk bezwangerd bevond, te doen springen, en oogenblikkelijk spleet de aarde op deze plaats vaneen met een vreeslijk dof geluid, hetwelk rondom eene geweldige schudding veroorzaakte, terwijl een groot gedeelte van het bolwerk ratelend in de lucht vloog, hoewel hierbij slechts weinigen der belegerden omkwamen, daar deze zich op dat oogenblik meer achterwaarts bevonden.

Antonius Francose, dapper Spaansch hoofdman, die in de nabijheid gereed stond, besprong aanstonds met 80 Spanjaarden de puinen dezer inbreuk, terwijl een wolk van stof

(1) Deze getrouwe omschrijving, is naar het verhaal van *Strada*, p. 101; *Carnera*, en vele anderen, bevestigen onwedersprekelijk, dat de Spanjaarden reeds toenmaals in den belegerings-krijg zeer ervaren waren en vooral in de mijnen, zoo als deze *Plato* meer dan eens bevestigde. Nogtans mogen wij hier niet voorbijgaan te melden, dat hun reeds *Petro de Navarro* daartoe den weg, in 1503, geopend had.

(2) Volgens *Oudegherst*, *Kron.*, 3e deel, pag 175, den eersten April.

(1) *Titus Livius*, liv. 5, I Dec.

(2) *Strada*, t. 3, p. 100.

en rook hem aan het gezicht der belegerden onttrok; reeds meenden zij de stad binnen te dringen, toen eensklaps hun overste *Chuentes*, die digt bij op eenen heuvel stond, kwam toesnellen, roepende: « Terug! terug! of gij loopt in uw verderf, « de afgrond is voor uwe voeten!» doch deze woorden bestierven op zijne lippen, wyl het lood hem dood ter neder velde.

Francoise zag nu met verbazing achter de klippen van dit bolwerk de trotsche verschansing, welke *Farnese* te voren van weinig kracht beschouwd had; althans hij gaf dit voor, om de zijnen niet te ontmoedigen, of misschien verliet hij zich op het gemis van eene gracht ter plaatse waar deze nieuwe vest aan de oude gehecht was (1).

Deze afsnijding vereenigde al hare vuren en ook die uit de onnaakbare strijken op de inbreuk, welke de mijn had veroorzaakt, en was door eene diepe gracht geheel met palen, waaraan zich scherpe ijzeren punten bevonden, omgord, welk helsch gebit vele Spanjaarden, die door de achtersten voortgedrongen werden, het leven kostte. *Francoise* wierp deinzende nog eenen blik van verbazing over zooveel beleid, voorzorg en dapperheid der belegerden, die allen met bedaardheid hem eerst in eene hel van vuren hadden laten voortrukken; doch hier begreep hij de taal van *Chuentes*: « *rebus undique desperatis!* » en deze blik was de laatste, welken hij en de zijnen op de verdedigers wierpen, wyl zij allen verplet werden.

Daar nogtans de voet der — door deze mijn veroorzaakte — inbreuk niet uit de verschansing konde gezien worden, gelukte het voor het oogenblik aan de toesnellende vanen, welke *Parma* derwaarts schikte, zich alhier, onder de bestiering van *Petra Mendoza*, vast te zetten, wordende zij echter genoodzaakt, wyl alles puin was, de tot dekking benoodigde aarde uit de nevenliggende drooge gracht te halen.

De verdediger liet hen kortstondig in het bezit dezer kleine oppervlakte; hij verzamelt eenige zijner braven, waaronder verscheidene vrouwen, trekt door eenen bedekten gang en valt den vijand, door de drooge gracht snellende, zoo hevig van ter zijde aan, dat deze na een kort, maar hardnekkig gevecht, de genomen stelling verliet, en kruipende naar de loopgraaf in het glacis wordt teruggedreven, hoewel deze koene daad ook verscheidene der belegerden het leven kostte.

Parma zag nu zijne hoop wederom geheel verdwenen, en eene reeds lang door tegenspoeden verhitte gramschap veranderde in toemeloze woede, toen zelfs der vrouwen arm hem nogmaals de reeds gewaande prooi ontwong. « Ga, dapper *pere Mendoza!* » (2) dus sprak hij tot dezen, « en straf die

(1) *Hoofst*, bladz. 628.

(2) Deze *Mendoza* was de broeder van den beroemden *Bernard Mendoza*, die door *Philips* als gemagtigde aan de hoven van Engeland en Frankrijk werd gezonden.

« vermetelen; » doch, naauwelijks naderde deze andermaal de woeste inbreuk, of men zag hem door het staal des verdedigers sneven. De Spanjaarden, ziende hunnen dapperen oversten uitgestrekt op de puinen liggen, geraakten in razernij, en, niettegenstaande hun hoofdman *Sanchez de Beltramo* met wonden bedekt was, hernam hij edelmoedig het gevecht; doch het was al verloren, want ook zij allen, benevens *Alexander Cavalca*, een der voornaamste edelen van *Parma*, werden of gevankelijk naar de vesting gevoerd, of verlieten, zwaar gewond, de schrikkelijke slagbank, zoodat de driewerf herhaalde storm op dit bolwerk kloekmoedig wederstaan werd (1).

Cavalca werd verdacht gehouden aan vele wreedheden de behulpzame hand te hebben geboden, en stadwaarts, uit het gezicht der bevelhebbers gevoerd zijnde, begon het verhitte graauw hem meer en meer aan te grimmen; hetzelfde niet zoo spoedig kunnende beteugelen, werd hij onverwijld door hetzelfde, met eenen zwaren steen aan den hals, den Maasstream ten prooije gegeven; welke wreedheid, aan eenen ontwapenden gevangenen gepleegd, door *Sebastiaan* en andere bevelhebbers ten hoogste afgekeurd en bestraft werd, vermits zij niets vermogten tegen hen, aan wien men, zelf in het gevecht, het leven had geschonken.

Inmiddels had de graaf van *Mansfeld* reeds 20 stukken geschut (2) in batterij gebragt, om het bolwerk aan de Maaszijde naar de Boschpoort te doen beuken, en wyl de storm voor den volgenden dag bepaald was, kwam hij met *Mondragon* overeen, om van de andere zijde der rivier het bolwerk bij de Hoogpoort met 6 stukken, door kruisvuren te helpen beteugelen. Dan, door de menigte stortregens, was het water in de Maas gezwollen en daardoor ook dat in de gracht voor het bolwerk aan deze rivierzijde zoo hoog, dat men de muren niet laag genoeg konde treffen, om door het afvallende puin eene beklimbare bres te bekomen; nogtans hadden de Spaansche ingenieurs reeds eenige bedekte kanalen doen graven, die het water weldra naar elders voerden, en nu deed men gelijktijdig de stad van alle zijden bestoken, zoodat er wel 70 stukken (3) douderden. Dit duurde den ganschen dag, namelijk den 7den Maart, den nacht en tot voorbij

(1) *Hoofst*, bladz. 628.

(2) *Hoofst* zegt, bladz. 628, dat men tegen eene gordijn (*courtine*), erkend voor het zwakste, bij de Brusselsche poort, 20 muurbrekers en 13 veldstukken te werk stelde. Waarschijnlijk waren deze eerste slechts de zoogenaamde slangen en basiliken, want gewis heeft *Mansfeld* niet aanstonds de muren zoo nabij kunnen komen, om dezelve met muurbrekers of stormrammen te beschadigen. Ook spreekt geen ander geschiedschrijver van dezelve.

(3) Vroeger hebben wij reeds gezegd, dat *Farnese* batterijen van 46 stukken liet opwerpen, terwijl men alstoen de stad reeds op verscheidene plaatsen met 4 coulevrines teisterde; dit gevoegd met de 20 stukken, welke *Mansfeld* in werking bragt, maakt 70 stukken uit, en niet 54, zooals van *Meteren* verhaalt.

den volgenden middag voort (1). Het geheele leger van *Parma*, meer dan 18000 man, was inmiddels gereed (2), om daar ter plaatse, waar zich het eerst eene beklimbare bres voordeed, den storm te wagen, voornamelijk op laatstgenoemde plaats, waartoe men zelfs eenige regimenten meer voorwaarts deed rukken. Kortom men loerde van alle zijden.

(Het vervolg hierna.)

OVER HET GEBRUIK DER VERSCHILLENDE GESCHUTSOORTEN EN KALIBERS BIJ DEN AANVAL OP, EN DE VERDEDIGING VAN VESTINGEN.

(Uit het Archiv für die Officiere der Königlich Preussischen Artillerie- und Ingenieur-korps, Band VII, Heft I und II).

(Vervolg van N^o. 6.)

De enfileer-batterijen strekken, evenals de ricochet-batterijen, om tegen zekere bepaalde lijnen van de vesting, alsook tegen geheele fronten, of ten minste tegen verscheidene achter of neven elkander liggende werken en lijnen te werken. Mogten de ricochet-batterijen reeds niet in staat zijn om het vijandelijke geschut geheel van de lijnen, tegen welke zij werken, te verdrijven, de enfileer-batterijen zullen dit nog veel minder kunnen doen, en zich bepalen moeten om de in hare schootslijn liggende werken te verontrusten en daardoor de werking te ondersteunen van de overige tegen dezelve gebouwde batterijen.

De enfileer-batterijen zullen bij de gewone ligging der fronten tegen elkander, aan hunne taak zeker wel beter beantwoorden, hoe meer zij op de uiterste vleugels van de parallellen liggen, maar zij staan hier zoo geïsoleerd, dat het aan de vesting-artillerie niet moeilijk vallen kan, ze door een overmagtig vuur zeer spoedig te vernielen; slechts dan zullen zij hier kunnen staande blijven, wanneer het terrein dekkingen oplevert, achter welke men de stukken kan plaatsen. Zoo de stukken waarmede de enfileer-batterijen moeten gewapend worden, bij deze onderstellingen steeds uit worpgeschut moeten bestaan, zal het laatstgenoemde ook niet minder geschikt

(1) Hooft, bladz. 129.

(2) Het leger was alnu op de volgende wijze om Maastricht geschaard: Bij den nieuwen aanval ter linker zijde voor de Boschpoort, digt bij de rivierzijde, het regiment van *Lopez Figueroa*, ook wel het oude Lombardische regiment genaamd, alsmede het regiment van *François Valdes*; tien vaandels des Graven *Hannibal Attemps*, bestaande uit Duitschers en Bourguignons en vijf vaandels Walen (vijf vaandels van *Attemps* moesten bij hun fort en wapenplaats blijven); tegen over den eersten aanval ter regter zijde, waar *Parma* stond, namelijk tegen over de Tongersche poort, bevond zich het regiment van *Toledo*, ook wel het regiment der Heilige Verbindtenis (*de sancta ligua*) genaamd, zes vaandels van *George Fronsberg*, de Duitschers van *Charles Fuggher*, bij welke men de Walen des Graven van *Roeux* gevoegd had, terwijl het overige gedeelte der Duitschers, onder *Fuggher*, hun fort moest bewaken (*Srada*, tom. III, p. 104).

zijn tot bezetting der bedoelde batterijen, wanneer de weêrzijdche ligging van de fronten der vesting den bouw der batterijen in het midden der parallel mogt vergunnen, daar onze bedoeling niet kan zijn de borstweringen van de vestingwerken te vernielen, maar wel de bedienings-manschap, de arbeiders, de infanterie-bezetting in de werken, tegen welke wij het vuur der enfileer-batterijen rigten, om hen te veronrusten, en de dekking nutteloos te maken, die zij in de werken nog tegen het ricochet- en worpvuur mogten vinden, waarbij nog komt, dat de weêrzijdche ligging der te beschieten lijnen in 't geheel niet op verscheidene opslagen van de projectielen kan doen rekenen. Terwijl alzoo het gebruik van holle projectielen het geschiktst is voor het doel der enfileer-batterijen en voor het onderhavig oogmerk geen groot kaliber vereischt, terwijl tevens de groote uitgebreidheid van het doelwit ook de kleinere kalibers eene genoegzame trefkans verzekert, zal vooral de afstand van de batterij de keus van de te gebruiken geschutsoorten en kalibers bepalen; 10ponds mortieren, ligte houwitsers zullen doorgaans voldoende zijn, en slechts bij eene groote uitgebreidheid van het doelwit en deszelfs aanzienlijken afstand zal men den korten 24ponder en het 25ponds mortier aanwenden; doch de 25ponds houwitsers, uithoofde der kostbaarheid van haar gebruik, slecht bij gebrek aan ligte houwitsers. De gezegde aanwending zal des te meer geregvaardigd schijnen, als men er door in staat gesteld wordt, om, zonder de groote besteding van middelen te schuwen, de enfileer-batterijen te wapenen met 6—8 stukken, naar mate harer meer of mindere gewigtige ligging tot het aanvalsfront (1).

(1) Aangezien later het menigvuldig gebruik van holle projectielen aanbevolen wordt, schijnt het gepast de hoofdbedenkingen tegen hun gebruik, nader toe te lichten. Deze zijn:

1) Het gevaar bij het transport en bij hunne bewaring in de batterijen.

Wanneer men, 't geen ook in vele andere opzichten zeer voordeelig is, de holle projectielen in de batterijen zelve vult, en slechts de voor eerste schoten vereischte hoeveelheid in voorraad heeft, dan vervalt deze bedenking van zelve.

2) De groote kostbaarheid.

Om dit bezwaar juist te beoordeelen, moet men niet alleen den prijs der projectielen, maar ook den prijs der stukken en hunner ladingen, alsmede de werking der volle kogels in vergelijking met die der holle projectielen berekenen.

Zoo de volgende berekening al geen aanspraak maken kan op volkomen juistheid, zal zij toch zeker het verwijt ontgaan, dat zij ten voordeele der holle projectielen gemaakt is.

Vooronderstelt men 1) dat alle stukken van brons zijn; 2) dat ieder stuk met zijn affuit 2000 schoten uithoudt, 't geen bij de groote kalibers en de aanwending van sterke ladingen gewis het geval niet zijn zal; 3) dat men slechts van de zeefdoek-kardoezen, en van den spiegel bij de kanon- en houwitsersladingen gebruik maakt, dan blijkt het volgende:

a) De belegerings 12ponder

Het stuk kost f 2541,60 [*]
De affuit 675,—

f 3216,60

2000 = f 1-61

Een kogelschot 2-62

Derhalve kost ieder schot f 4-22

[*] De Rthlr. gerekend tegen f 1,80.

De verdediger bepaalt zich toch niet alleen tot eene passieve verdediging, door middel van het vuurgevecht, maar zal de

b) Lange 24ponder.

Het stuk kost f	4559,40
De affuit	725,40
	<hr/>
	f 5284,80 = f 2,64
Een kogelschot	4,42
Derhalve elk schot f	7,06

c) Korte 24ponder

Het stuk kost f	2367
De affuit	675
	<hr/>
	3040 = f 1,52
Een granaatschot	2,75 1/2
Derhalve elk schot f	4,27 1/2

d) 7Ponds Houwitser.

Het stuk kost f	664,20
De affuit	352,80
	<hr/>
	1027,00 = f 0,51
Een worp	2,21 1/2
Derhalve elke worp f	2,72 1/2

e) 7Ponds Mortier.

Het stuk kost f	216,00
De affuit	21,60
	<hr/>
	237,60 = 0,12
Een worp	1,71
Derhalve elke worp f	1,83

f) 10Pond Houwitser.

Het stuk kost f	1076,40
De affuit	437,40
	<hr/>
	1513,80 = f 0,76
Een worp	3,43
Derhalve elke worp f	4,10

g) 10Ponds Mortier.

Het stuk kost f	381,60
De affuit	113,40
	<hr/>
	495 = f 0,25
Een worp	2,81
Derhalve elke worp f	3,06

h) 25Ponds Houwitser.

Het stuk kost f	2646,00
De affuit	565,20
	<hr/>
	3211,20 = f 1,61 1/2
Een worp	7,85
Derhalve elke worp f	9,46 1/2

i) 25Ponds Mortier.

Het stuk kost f	716,40
De affuit	196,20
	<hr/>
	912,60 = f 0,46
Een worp	6,71 1/2
Derhalve elke worp f	7,17 1/2

k) 50Ponds Mortier.

Het stuk kost f	1614,60
De affuit	205,20
	<hr/>
	1819,20 = f 0,91
Een worp	12,48
Derhalve elke worp f	13,39

verdediging krachtadiger trachten te maken, door uitvallen nu eens met groote, dan met geringere magt.

Behalve de bespannen veldstukken der reserve, die bij sterke uitvallen en hardnekkige gevechten krachtig kunnen medewerken, bedient de belegeraar zich ook nog van ligte *veldkanons*, om ze in de vleugelschansen te plaatsen daár waar die gebouwd moeten worden, of op geschikte punten in de parallel zelve. In beide gevallen vuren deze stukken natuurlijk over het banket, waarom de noodige kanonbanken voor hunne plaatsing zoowel in de schansen als op de vereischte punten der parallel moeten daargesteld worden.

Het getal der voor dit doel te besteden stukken hangt een-deels af van de sterkte, zamenstelling, en het gedrag van het garnizoen, anderdeels van het getal der reeds gebouwde regt-streeksche aanvals-batterijen, namelijk voor zoover deze door haar kartetsvuur het onderhavig doel beter dan de bedoelde veld-stukken bereiken. De laatstgenoemde zullen alzoo ook slechts in de eerste parallel noodig zijn, waarin doorgaans zeer wein-ig of in 't geheel geen regtstreeksche batterijen liggen, en het voordeeligst zal zijn dat men twee dier stukken op ééne ka-nonbank plaatst; zij hinderen dan minder de gemeenschap, bieden het vijandelijke vuur een kleiner doelpunt aan, en kun-nen alle gedeelten van het voorgelegen terrein krachtadiger bestrijken, dan wanneer men hen in grooter getal op afzon-derlijke punten concentreert.

De verdediger

kan op de komst van den belegeraar voor de vesting zijne werkdadigheid slechts bepalen tot de vroeger vermelde ver-dedigingsmaatregelen en tot het maken van algemeene toebe-reidselen voor de verdediging tegen eenen *geregelden* aanval, zonder zijne zorgen in 't bijzonder te besteden op het een of ander front, in de onderstelling dat dit tot den aanval zal ge-kozen worden, daar een misgreep hierin ligt zeer nadeelige gevolgen kan hebben voor de snelle en volledige wapening van dat front, waartegen de vijand, tegen onze verwachting, den aanval opent; zoo voor 't overige in de vesting gepaste

Dus kost een schot uit den korten 24ponder, een 7pounds, alsook een 10pounds houwitser of mortierworp minder dan een 12pounds kogelschot; een 25pounds mortierworp zooveel als een 24pounds kogelschot, en slechts een 25pounds houwitser, benevens een 50pounds mortierworp zijn duurder.

Brengt men nog in rekening, dat de werking van hollé projectielen tegen aarden borstweringen en houten wanden veel grooter is dan die van volle kogels; dat de kogelschoten steeds sterker, de granaatschoten en worpen als ook de bommenworpen, bij den aanval op vestingen, in de meeste gevallen slechts zwakkere en middelbare ladingen vereischen; dat de stukken waaruit met volle kogels geschoten wordt, alzoo een veel geringeren duur hebben, dat men ze derhalve bij voorkeur uit brons vervaardigt, terwijl men voor den korten 24ponder, zoolang zij slechts granaten schieten, alsmede voor het worpgeschut zich onbetwist-baar van het wel vijfmalen goedkoopere ijzer bedienen kan, dan zal men uit vrees van de groote kostbaarheid, nimmer in bedenking ne-men om van hollé projectielen gebruik te maken.

algemeene voorbereidingsmaatregelen genomen zijn, en bij de vereischte opmerkzaamheid op de toebereidselen van den belegeraar, zal het ook niet aan den noodigen tijd ontbreken, om het aanvalsfront voldoende te wapenen.

Het vuur van het reeds tegen de bestorming en verrassing op de werken geplaatste geschut, in verband met uitvallen, waarbij de daartoe strekkende bespannen stukken kunnen medewerken, zal volstaan, om den vijand, gedurende de *berening* en *insluiting*, te verhinderen zich op geringen afstand van de vesting vast te nestelen, en kan des noods gemakkelijk versterkt worden door eenige stukken geschut (kanons of houwitser, naar den aard van het voorliggend terrein), welke men op de kanonbanken plaatst, die zich in de bastions bevinden.

De plaats waar de *ryandelyke depôts*, het park, enz. aangelegd en gesteld worden, kan reeds met tamelijke zekerheid doen besluiten, welk front de belegeraar tot zijn aanval zal kiezen, en zoo er nog twijfel omtrent de keus tusschen 2—5 neven elkander liggende fronten overblijft, heeft de verdediger nu toch reeds zooveel gewonnen, dat hij zijne verdedigingsmaatregelen tegen het geregeld beleg, nog slechts tot weinige fronten behoeft te bepalen, die 't zij dan als werkelijke aanvals-, of ten minste als nevenfronten, later dien aanval moeten het hoofd bieden. De bedoelde depôts kunnen echter ook aan de artillerie van de vesting gelegenheid geven om hen te beschieten, wanneer zij op geene te groote afstanden van deze worden aangelegd. Deze afstand zal echter ook in het gunstigste geval zoo groot zijn, dat men slechts van de werking der grootste kalibers met de sterkste ladingen eenig gunstig resultaat kan verwachten, hetwelk intusschen, door het aanzienlijk munitieverbruik, door de vroegtijdige vernieling van het geschut en de affuiten der vesting-artillerie, alsmede door de verhindering die zulks gewis in de andere verdedigingsmaatregelen te weeg brengt, doorgaans te duur zal gekocht worden om zoodanig vuur te billijken. Laat het zich echter voorzien, dat men den vijand, door het beschieten zijner depôts, enz., aanzienlijke schade zal kunnen toebrengen, dat men daardoor het tijdstip van de opening der eerste parallel zal kunnen vertragen; kortom, schijnt zoodanige handeling in de bestaande omstandigheden voordeelig, dan gebruikt men daartoe lange 24ponders en 25ponder houwitsers. Wanneer er cavaliërs zijn en op de geschikte punten liggen, dan worden gezegde stukken op dezelve, alsmede in de sail-lanten der nabijgelegen bastions geplaatst. Het moeilijk transport van dit zware geschut en van deszelfs munitie, vergunt zijne plaatsing in meer voorwaarts liggende werken slechts dan, wanneer er veilige en geschikte communicatiën naar toe bestaan, en de werken zelve een genoegzaam weerstandsvermogen bezitten. Rigt men het vuur tegen het depôt van ma-

aterialen, dan kunnen gloeiende kogels uit den 24ponder en brandgranaten uit den 25ponder houwitser gebruikt worden, van de onderstelling uitgaande, dat de laatstgenoemden bij zulke sterke ladingen als de afstand vereischt, niet springen.

Terwijl nu in de vesting de noodige maatregelen worden genomen, om de *opening van de eerste parallel* zeer vroegtijdig te ontdekken, zal men tevens de fronten, die met den geregelden aanval bedreigd worden, sterker met geschut bezetten en tot het opnemen van een grooter getal stukken inrigten, al is het dat de stukken zelve nog niet geplaatst kunnen worden of moeten. De hiertoe betrekkelijke arbeid, zooals: het gereedmaken van communicatiën op de werken, het opwerpen van traversen, het bouwen van buskruidmagazijntjes voor het dadelijk gebruik, bedekte geschutstellingen, het insnijden van borstweringen, het maken van beddingen, enz., vereischen zooveel tijd en krachten, dat men daarmede niet vroegtijdig genoeg beginnen, en niet genoeg vermijden kan zulks tot de opening van het vijandelijk vuur uit te stellen.

Alhoewel de eerste taak van de vesting-artillerie slechts bestaat in het verhinderen van de voltooiing der eerste parallel, is toch dit d. el, gelijk de ondervinding leert, slechts zeer zelden volkomen te bereiken, en de belegeraar zal bovendien, 't zij gelijktijdig met de opening, of in alle geval zoo spoedig mogelijk na hare voltooiing, eenige der bovenvermelde batterijen in werking zoeken te brengen; de wapening der werken moet derhalve tevens derwijze ingerigt worden, dat zij den batterijbouw, alsook de voltooide batterijen van den belegeraar, op het nadrukkelijkst kan beschieten. Het oogmerk van het tegen de parallel zelve gericht geschutvuur, kan slechts strekken om derzelve voltooiing te hinderen; de parallel is namelijk te uitgebreid, dan dat het beschieten van dezelve, nadat zij voltooid is, schoon met een groot munitieverbruik, meer dan eene tijdelijke onveiligheid der communicatiën in dezelve bewerken kan, tenzij men in staat mogt zijn haar gedeeltelijk te enfileren, enz.

De voltooiing van de parallel kan men nu, hoewel dan niet geheel verhinderen, toch nog aanmerkelijk bemoeijelijken:

a) Door kartetsvuur tegen de dekkingstroepen en de arbeiders; tegen de laatstgenoemden slechts dan, wanneer men den arbeid ontdekt vóór deze tegen het kartetsvuur de noodige bescherming verleent, eene onderstelling die zeer zelden verwezenlijkt wordt. Tegen de dekkingstroepen beloven echter de kleine kartetssoorten eene voldoende werking; voor dit vuur behoeft men dus maar kleine kalibers te gebruiken, die het voordeeligst in den bedekten weg hunne plaats vinden, waarheen men dezelve, uithoofde hunner beweegbaarheid, wanneer de communicatiën niet te ongunstig zijn, gemakkelijk kan bren-

gen en ze van daar evenzeer gemakkelijk wegvoeren, zoodra het vijandelijk ricochetvuur tegen den bedekten weg aanvangt. Deze plaatsing verleent bovendien het voordeel, dat de stukken op de werken ongestoorder kunnen geplaatst en de uitvallen beter voorbereid en ondersteund worden, terwijl het kartetsvuur van hier niet slechts werkzamer zal zijn dan van de meer achterwaarts gelegene werken, maar, strikt genomen, in 't algemeen slechts van hier kan plaats hebben, daar men van de achterwaarts liggende werken niet met kartetsen schieten kan, zoolang men den bedekten niet ontruimd heeft. Behalve de 6ponders die men voor het beoogde doel op de kanonbanken in de uitspringende wapenplaatsen stelt, zullen, naar gelang van den afstand, wellicht ook de houwitsers die in de reduits van de inspringende wapenplaatsen des bedekten wegs staan, tot dit kartetsvuur kunnen gebruikt worden.

b) Door granaatvuur, hetwelk men niet zoozeer rigt tegen de parallellen, als tegen de communicatiën die van daar verder achterwaarts leiden, om alzoo den aanvoer van geschut, munitie, de aflossing der loopgravenwachten, der arbeiders, bedieningsmanschap, enz., zooveel mogelijk onveilig te maken. Holle projectielen verdienen hier boven de volle kogels, in dit opzigt de voorkeur dat zij door hun springen eene grootere werking tegen de troepen doen, al worden deze ook niet regstreeks door hen getroffen, en dat zij de borstweringen waarin zij slaan vernielen. Het doen voortrollen der granaten langs de kapitalen, op welke de belegeraar zijne communicatiën rigt, belooft zulk een gunstig gevolg, dat de belegerde alles in 't werk moet stellen om dit vuur tot op de laatste oogenblikken der verdediging toe te onderhouden; het schijnt alzoo noodzakelijk het daarvoor bestemde geschut op punten te plaatsen, waar het langer zal kunnen blijven werken dan in den bedekten weg. Daar men verder de springwerking der 7ponds holle projectielen voor het gezegde doel voldoende houden kan, zoo zal men op de bedreigde fronten reeds dadelijk, en wel op de kapitalen der bastions en ravelijnen, 7ponds houwitsers kunnen stellen, of wanneer een rolschotsafstand van 1500 à 1600 schreden ongenoegzaam mogt voorkomen, in plaats van gezegde houwitsers, korte 24ponders.

c) Door bommenwerpen. Uithoofde der vereischte waarschijnlijkheid van treffen, zal men slechts met vrucht van de 10 en 25ponder mortieren gebruik kunnen maken en derzelyer vuur tegen de kapitalen concentreren, ingeval men geene gelegenheid heeft afzonderlijke gedeelten van de parallel te enfileren. De 25ponder mortieren zullen

het best op de courtinen van den hoofdwal worden geplaatst, waar zij het minst blootgesteld zijn aan het vijandelijk vuur, het minste hinderen, en van waar zij hun vuur tegen alle punten van het voorliggend terrein kunnen concentreren. De 10ponds mortieren vinden eene geschikte plaats in de onbedekte reduits der ravelijnen en in den bedekten weg, wanneer eene gemakkelijke communicatie naar die punten hunne plaatsing aldaar begunstigt en hunne latere verwijdering van daar niet gevaarlijk schijnt.

Doch al is ook het vuur van het op de aangeduide wijs geplaatste geschut, werkzamer, naarmate men gepaster maatregelen genomen heeft om den vijandelijken arbeid vroegtijdig te ontdekken, of naarmate men het geschut reeds vóór dat tijdstip geplaatst heeft; en al tracht men ook de werking van dat vuur door het werpen van lichtkogels, uit de vroeger vermelde, voor dat doel geplaatste mortieren, zooveel mogelijk te bevorderen, de ondervinding leert toch genoegzaam, dat dit vuur, zoomin als de uitvallen, voldoende zijn om de voltooiing van de parallel te verhinderen. Bedenkt men verder, dat de belegeraar slechts onder bescherming zijner batterijen zijn aanvalsarbeid kan voortzetten, en ons dus alles er aan gelegen is om de voltooiing van deze te verhinderen, dan spreekt het van zelf, dat dit doel, als voor het oogenblik het voornaamste, te beter zal worden bereikt, hoe meer de belegerde partij zal weten te trekken van de gunstige gesteldheid waarin hij zich op dit tijdperk bevindt. Gunstiger toch dan in eenige andere periode der verdediging, staan thans voor hem de zaken, dewijl hij nu het aanvalsfront kent, al zijne opmerkzaamheid er op vestigen, al zijne werkdadigheid er toe bepalen kan, in de uitvoering zijner verdedigingsmaatregelen slechts weinig of in het geheel niet gestoord wordende, en alzoo in staat is om overmagtige strijdkrachten te ontwikkelen.

Terwijl de verdedigings-artillerie dan tracht zoo snel mogelijk een zoo groot getal stukken in werking te brengen, als de beschikbare voorraad, de inrigting der werken en andere omstandigheden het toelaten, moet de verdediger bij de verdeling der stukken toch steeds in 't oog houden, dat de plaatsing der stukken op de lijnen der vesting, die aan het vijandelijk ricochetvuur blootstaan, meer of min slechts als voorbijgaande is aan te merken, terwijl daarentegen het geschut op de lijnen die aan dat vuur niet blootgesteld staan, meer in staat moet zijn, om zich er tot op het laatste oogenblik der verdediging te handhaven.

Zonder derhalve bepaalde getallen voor het op de bijzondere lijnen geplaatste geschut te kunnen opgeven, blijkt toch uit bovengemelden toestand, ten opzichte van de verdeling der kalibers, dat de zwaarste kalibers (lange en korte 24ponders,

zware 12ponders, 23ponder houwitser) naarmate van den afstand der punten waar zij komen tot aan het te beschieten doelwit, geplaatst zullen moeten worden op de courtinen, en op de flanken van het aanvals- en der nevenfronten die naar het aanvalsveld zijn gerigt, voorts op de facen der nevenbastions, terwijl men de facen der aanvals-bastions en der aanvals- en nevenravelijnen met ligte en zware 12ponders, als ook met korte 24ponders bezet, en eindelijk de wapening van de flanken der vesting, die niet aan de zijde van het aanvalsveld zijn gelegen, tegen een' overval, enz., als vroeger laat bestaan.

Aangezien het doorgaans gering getal der in de vestingen beschikbare hooge raamaffuiten, zullen zij het voordeeligt gebruikt worden tot wapening van de facen der nevenbastions, naardien de belegeraar niet ligt besluiten zal zijnen aanvals-arbeid eene zoo groote uitbreiding te geven, om tegen deze linien ricochet-batterijen te kunnen bouwen, welke voor de bedoelde affuiten in 't bijzonder gevaarlijk zijn; de overige stukken op walaffuiten vuren, althans voorloopig, van de voorhanden kanonbanken over het banket of door schietgaten, en worden door traversen gedekt.

Hoeveel voordeelen de bomvrijmaking der stukken ook op zich-zelve beschouwd, belooft, worden dergelijke bedekte geschutstellingen niet te min hinderlijk wanneer het vijandelijk vuur ze heeft doen instorten, zoowel voor het gebruik der stukken op den wal als voor de verdediging in 't algemeen; deze bedekking kan men derhalve slechts aanbevelen op de vestinglijnen die niet blootgesteld zijn aan het vroegtijdig regtstreeks vijandelijk vuur, alzoo op de flanken en courtinen, waar zij des te meer van nut is, daar de belegeraar de hier geplaatste stukken tot aan de voltooiing zijner tweede batterijen, meestal slechts door worpgeschut bereiken kan.

De taak van het op bovenvermelde wijs verdeelde geschut bestaat nu, met opzigt tot de belegerings-batterijen, daarin

a) dat het derzelver bouw en wapening moet verhinderen.

Dit geschiedt door het doen rollen van granaten langs de kapitalen; door het bewerpen der communicatiën met bommen; door de regtstreeksche bewerping der punten waar gearheid wordt met bommen; door kartetsschoten van de zwaarste soort, en derhalve ook slechts uit de zwaarste kanons, die men van tijd tot tijd op de gezegde punten rigt, om de belegeraars te noodzaken zeer behoedzaam te zijn, en alzoo langzamer te arbeiden; eindelijk door een zeer levendig kartetsvuur, alsmede door rolschoten tegen het voorliggend aanvalsveld, ingeval de belegeraar besluiten mogt om de stukken dwars over het veld naar de batterijen te voeren. De houwitser in de uitspringende hoeken der werken, ligte en middelbare mortieren van de courtinen en ravelijnen, als ook de

zware en middelbare kanonkalibers van den hoofdwal en van uit de ravelijnen, zijn dan voor het onderhavig doel het geschiktste geschut; terwijl de in den bedekten weg ongedekt geplaatste ligte stukken geschut teruggetrokken moeten worden, zoodra zij de parallellen niet meer met vrucht kunnen beschieten, en zoodra er genoegzaam geschut op den hoofdwal is geplaatst, om het vuur tegen de batterijen met goed gevolg te kunnen openen;

b) in het beschieten der voltooide en vuurgevende batterijen van den belegeraar.

Het doel van dit vuur kan of het demonteren, of slechts het bezighouden van de vijandelijke batterijen zijn. Het laatstgenoemde, ingeval dat wij te zwak zijn om tegen de bedoelde batterij een overmagtig vuur te rigten, en ons alzoo vergenoegen moeten om de bedieningsmanschap van het in batterij staande geschut door enkele schoten te hinderen, onveilig te maken en daardoor derzelver werkzaamheid te verhinderen, of wel dat wij op dezelfde wijze de herstelling zoeken te bemoeijelijken der door ons overmagtig vuur tot zwijgen gebragte aanvals-batterijen. Bommenworpen, uit kalibers naar den afstand berekend, enkele kartetschoten uit de zwaarste kanons, alsmede eenige granaatschoten uit den korten 24ponder, zijn voor dit oogmerk voldoende, en zelfs in de latere tijdvakken der verdediging voldoen daarvoor de alsdan bijna nog slechts uitsluitend op de flanken en courtinen in werking te houden mortieren en kanons.

Het demonteren der voltooide belegerings-batterijen kan alzoo alleen door een overmagtig geschutvuur bewerkt worden wanneer wij meer of krachtiger geschut tegen dezelve kunnen rigten; daartoe echter biedt zich slechts gelegenheid aan in de eerste oogenblikken van den aanval, wanneer nog maar weinige belegerings-batterijen haar vuur kunnen openen, en in de laatste afdeeling der verdediging, wanneer de belegeraar zijne strijdkracht slechts op een smaller en ongunstiger front kan ontwikkelen, en wanneer de werking zijner verder afgelegene talrijke batterijen door den bekrooningsarbeid meer of minder belemmerd, of zelfs gedeeltelijk volkomen verhinderd wordt. Om nu van deze laatste zeer gunstige omstandigheid behoorlijk gebruik te kunnen maken, moet men de daartoe vereischte strijdmiddelen tot dat tijdstip gespaard en alzoo vermeden hebben om zich met de verderafgelegene belegerings-batterijen in een strijd in te laten, die aangezien derzelver gunstige ligging en de sterke wapening die haar kan gegeven worden, alleen tot ons nadeel kan uitvallen, en ons in de beslissende oogenblikken der verdediging van de middelen berooven, om voordeel te trekken van het ons nu ten deel vallende overwigt.

Wanneer ons echter de eene of andere der voornoemde omstandigheden tot een strijd met de belegerings-batterijen nood-

zaakt, dan zullen regtstreeks afgeschotene granaten het snelste en zekerste tot het doel leiden, en wanneer de verdediger in de eerste dagen na de opening der parallel (aangenomen dat hij door dezelve niet verrast werd) toch eenige batterijen, bepaaldelijk degenen die het dichtst bij de vleugels der parallel zijn, met overmchtig vuur kan aantasten, dan zal de voormelde plaatsing van korte 24ponders, of bij grootere afstanden dan van 800 schreden, die van 23pounder houwitser, op de flanken en courtinen, alsmede gedeeltelijk op de facen van den hoofdwal, aan het doel volkomen beantwoorden, terwijl de op de facen geplaatste zware en ligte 12ponders van hier een werkzamer kartetsvuur tegen de arbeiders kunnen rigten, dan zelfs zwaardere kanons, uithoofde van de grootere breedte der grachten over welke zij van de flanken en courtinen af moeten heenschieten.

Naarmate de belegeraar achtervolgelyk meer batterijen in werking brengt, alzoo gedurig meer lijnen van de vesting beschiet en bewerpt, in die mate vermindert voor den verdediger de mogelijkheid om een overmchtig geschutvuur tegen de aanvals-batterijen te rigten, en hij zal, om zijne strijdmiddelen niet aan eene vroegtijdige vernieling prijs te geven, genoodzaakt wezen de stukken die op de bericochetterde facen zijn geplaatst, allengs daarvan terug te trekken, en hier slechts de weinige stukken, die door traversen tegen ricochetvuur genoegzaam gedekt zijn, hun vuur laten voortzetten. Deze stukken moeten ligte 12ponders zijn, gedeeltelijk omdat hunne vroeger of later noodzakelyk wordende verwijdering onder het werkzaamste vuur van den vijand moet geschieden, en hun ligter transport daarbij van veel belang is, gedeeltelijk omdat hunne taak thans bijna uitsluitend bestaat in het beschieten der sappenhoofden en in het schieten met kartetsen, waaraan zij te beter voldoen, naarmate de belegeraar de vesting met zijn arbeid meer nadert.

De belegeraar

aan wien het gelukt is, door de gunstigere ligging zijner batterijen, alsmede door de mogelijkheid om een overmchtig vuur tegen de aangevallen werken te rigten, het overwigt te krijgen op de vesting-artillerie, zal nu zijn best doen om de stukken der vesting, die tot nu toe gedekt waren tegen zijn ricochet- en worpvuur, door een regtstreeks vuur tot zwijgen te brengen, en zoo mogelijk de herstelling van de stukken op deze lijnen zooveel mogelijk te verhinderen; daartoe bouwt hij:

a) Demonteer-batterijen.

Of deze in de eerste of in de tweede parallel moeten gebouwd worden, hangt van den afstand der eerste parallel af, aangezien voor het demonteren op afstanden van meer dan 600—700 schreden, de zwaarste kalibers moeten worden ge-

bruikt, en zoowel hierom als uithoofde van de geringe waarschijnlijkheid van treffen en der geringe percussie-kracht van de projectielen, aanzienlijk veel munitie en tijd kost.

Het getal te bouwen demonteer-batterijen hangt af:

1.) Van de werking die onze ricochet- en worpbatterijen reeds hebben gedaan; hoe meer het namelijk aan het vuur dier batterijen gelukt is, niet slechts de stukken van de lijnen der vesting waartegen zij gebouwd zijn, te verdrijven, maar ook de traversen daarop te vernielen, des te meer zullen zij de vervanging van het geschut op die lijnen verhinderen. In deze onderstelling zal men derhalve bepaaldelijk tegen de facen der nevenfronten, alsmede tegen die der aangevallene bastions, niet tot het aanvalsfront behoorende, doorgaans volstaan kunnen met de ricochet- en worpbatterijen, en zulks naarmate de werking dezer lijnen tegen den aanvals-arbeid ophoudt, hoe meer die arbeid de vesting nadert. Daar zich nu juist het tegenovergestelde bij de facen van het aanvalsfront voordoet, en later de bekrooning van den bedekten weg het vuur van alle vroeger gebouwde batterijen tegen het aanvalsfront, met uitzondering van de worpbatterijen, niet meer toelaat, zoo is het van te meer belang, het vuur dezer lijnen vooraf volkomen te dooven, en tevens de borstweringen zoo mogelijk derwijze te vernielen, dat deze weinig dekking meer geven aan het geschut door de belegeraars op gezegde lijnen geplaatst. De tot dat einde tegen de bastions- en ravelijnsfacen van het aanvalsfront gebouwde demonteer-batterijen verleenen eindelijk nog het voordeel, dat zij enkele vijandelijke stukken, die op de bedoelde lijnen later weder hun vuur mogten openen, snel tot zwijgen brengen, daar het er vooral op aankomt, de in de schootslijnen dier stukken gelegene gedeelten van den aanvalsarbeid gedurende dit vuur vrij te maken.

2.) Het getal der demonteer-batterijen hangt van de gesteldheid van het terrein, de uitbreiding der parallellen en dergelijke zaken af; of deze, namelijk, vergund hebben tegen de facen der nevenfronten, wier vuur ons vroeger of later gevaarlijk kon worden, ricochet-batterijen te bouwen. Kunnen wij in zoodanig geval ook van onze geworpen bommen geen voldoende werking verwachten, dan moeten wij tot het demonteren onze toevlugt nemen, alhoewel de aanzienlijke hoeveelheid geschut, munitie, bedieningsmenschap, enz., daarvoor noodig, alsmede het onvermijdelijk nadeel, dat de voorwaarts komende sappen en demonteer-batterijen elkander weêrkeerig zeer hinderen, het steeds wenschelyk maken om het getal der laatstgenoemden zooveel mogelijk te beperken.

Wat het geschut betreft, waarmede de demonteer-batterijen moeten gewapend worden, de stukken, die holle projectielen schieten, zullen het best geschikt zijn voor het vernielen der schietgaten en borstweringen, waarvan men de werking door het demonteren van het vijandelijk geschut met kogelschoten, nog zoekt te verhoogen, terwijl het kartetsvuur van het geschut dat voor het hoofdoel wordt gebruikt, steeds voldoende zal wezen om de herstelling der vernielde schietgaten en borstweringen te verhinderen of althans zeer te bemoeijelijken. Liggen de demonteer-batterijen derhalve niet verder dan op 500—600 schreden, dan wapent men haar met korte 24ponders, en op geringeren afstand met 12ponder veldstukken. Op groote afstanden zullen, met dezelfde munitiehoeveelheid, de lange 24ponders sneller tot het doel leiden dan de zware 12ponders, en in dit geval, gelijk in alle waar men groote kosten niet behoeft te ontzien, zullen 25ponder houwitser, 't zij in plaats of neven de korte 24ponders, de werking der demonteer-batterijen buitengemeen verhoogen, weshalve zij vooral aan te bevelen zijn tegen de facen van het aanvalfront. Voor iedere batterij, eindelijk, zullen 6—8, ten hoogste 10 stukken geschut, voor de helft tot $\frac{2}{3}$ korte 24ponders of 25ponder houwitser genoegzaam zijn, als wanneer de afstand, de werking die tot dusver het ricochet- en worpvuur heeft gedaan, alsmede de kracht en het vermogen onzer demonteerstukken, den uitslag zullen geven. De korte 24ponders en 25ponder houwitser zullen gedeeltelijk uit de ricochet-batterijen der eerste parallellen kunnen genomen worden, wanneer men de demonteer-batterijen in de tweede parallel aanlegt en daardoor een gedeelte van de ricochet-batterijen der eerste parallel maskeert.

(Het vervolg hierna.)

FUSIL DE REMPART ALLEGÉ.

(Ingezonden).

Van de aanmerkelijke verbeteringen der draagbare vuurwapenen, getuigt het onlangs in Frankrijk bij eenige regimenten ingevoerde *fusil de rempart allegé*.

Schootsverheid en trefzekerheid, gepaard met eene spoedige en gemakkelijke lading, onderscheiden voornamelijk dit wapen, hetwelk, hoewel eenigzins zwaarder dan het bij ons in gebruik zijnde infanterie-geweer, zich echter door eene meerdere handelbaarheid, het gevolg van mindere lengte en doelmatige ligging van zwaartepunt, aanbeveelt.

Dit geweer heeft in zijne zamenstelling veel overeenkomst met de hús van *Poncharra* (zie *Milit Spectator*, 6^{de} deel, blz. 170).

De zwaarte van dit geweer zonder kordonriem is 5,12 N. w.

De hartsvanger. 0,785 »

3,903 N. w.

De ijzeren schede. 0,28 N. w.

Het Ned. inf.-slaggeweer, zonder kordonriem. 4,415 »

De bajonet. 0,555 »

4,730 N. w.

De Infant.-sabel zonder schede. 1,875 N. w.

Lederen schede. 0,17 »

1,045 N. w.

Het Fusil de rempart, zonder hartsvanger, bijna altijd aldus gebruikt. 5,12 N. w.

Het Ned. infant-geweer met bajonet. 4,75 »

Zwaarder dan het infant-geweer met bajonet. 0,57 N. w.

De in de staartschroef uitgeholde kamer is ingerigt om eene lading van $6\frac{1}{4}$ wigte te bevatten, hebbende deze aan den ingang een rand tot steunpunt van de klos (*sabot*).

De lengte van den loop van de monding tot aan het begin der kamer, is ongeveer 0,8 el; deze heeft zes rond uitgeholde trekken, met (in zooverre zulks was na te gaan) één omgang op twaalfmalen de loopslengte.

Op de kamer, eenigzins voorwaarts van het schoorsteentje, is het vizier angebragt, zijnde het standvizier ingerigt voor de afstanden van 150 en 250 ellen, en het nederslaande klepvizier, met insnijdingen voor die van 500, 400, 500 en 600 ellen.

De laadstok is voorzien van een vrij zwaren rolvormigen en komswijze uitgeholde knop, overeenkomende met het kaliber van den kogel.

De eenigzins holronde kolfplaat met een gebogen en buiten de kolf uitstekend gedeelte, steunt zeer doelmatig tegen den schouder en onder den arm van den schutter.

De patroon bestaat uit: een kogel van 0,02 middellijn; eene lading van $6\frac{1}{4}$ wigte infanterie-buskruid; een klos (*sabot*) van 0,019 middellijn en 0,012 hoogte, hebbende deze eene komswijze uitholling, volgens een straalstuk (*flèche*) van 0,004 tot opvatting van den kogel en op bijna de halve hoogte eene groef tot opvatting van het bindgaren, ten einde den pleister (*calpin*) van dimet (*scoye*) van 0,045 middellijn en tevens de patroonhuls daartegen te bevestigen.

Bij de in Frankrijk vervaardigde patronen, is de huls tegen elkander en even als de pleister op de klos gelijmd.

Bij de lading wordt, nadat het kruid in den loop gestort is, de klos door den met vet gesmeerden pleister omgeven, en de zich daarop bevindende kogel, door middel van den laadstok, tot tegen den rand der kamer geschoven, en alsdan met twee sterke stooten aangezet, waardoor de kogel, zonder aan de voor- of achterzijde zijne bolvormigheid te verliezen, zich naar den trekken van den loop voegt.

De slaghoedjes worden afzonderlijk medegevoerd.

Bij dit wapen is in gebruik een, op eene zeer stevige en

eenvoudige wijze, op den loop te bevestigen hertsvanger, met ijzeren schede.

Door gunstige beschikking in de gelegenheid gesteld, zijn eenige proefschoten met dit geweer gedaan, waarvan het gunstig resultaat mij vergund zij den Spectator-lezers mede te deelen.

Al de schoten zijn gedaan uit de vrije hand, door denzelfden geoefenden gewerschutter, tegen eene schijf hoog 2 en breed 3 ellen, horizontaal en verticaal in drie gelijke vakken verdeeld.

De wind, zonder merkbaaren invloed op den kogel, was achter en een weinig links tegen denzelfden.

Afstand in ellen.	Hoogte van het richtingspunt boven den grond, in ellen.	Aantal gedane schoten.	AANTAL TREFFERS IN HET						Totaal der Treffers.	Aanmerkingen.
			VERTICAAL.			HORIZONTAAL.				
			Linker vak.	Midden vak.	Rechter vak.	Linker vak.	Midden vak.	Onder vak.		
230	1,25	15	4	10	1	8	7	15		
300	Idem.	15	11	3	5	5	1	14	1 Over de schijf.	
400	Idem.	15	3	5	3	5	3	11	3 Over de schijf, 1 op 20 passen vóór de schijf in den grond geboord.	
500	Idem.	15	3	5	4	4	4	12	1 Over de schijf, 1 op 10 en 1 op 20 passen voor de schijf in den grond.	
600	Idem.	15	1	1	1	1	1	1	5 Op 10, 3 op 20, 4 op 30 en 2 op 30 passen voor de schijf aangeslagen, sommigen hiervan in den grond en eenige na aanslag over de schijf.	

De grootste afwijking rechts van het doel is geweest 1 el en links 1,1 el.

Uithoofde van den geringen voorraad van munitie, is op kortere afstanden niet gevraagd.

Het ongunstige resultaat op den afstand van 600 ellen verkregen, kan beschouwd worden veroorzaakt te zijn, door dat de opgekomen nevel, de grijze linnen schijf op dezen afstand zeer onduidelijk, en het richtingspunt bijna geheel onzichtbaar was geworden voor het reeds eenigzins vermoeide oog van den schutter.

De niertreffende kogels op deze, evenals op de vorige afstanden, hebben echter volmaakt directie gehouden.

De terugstoot van dit wapen is geenzins hinderlijk en kan gelijk gesteld worden met die van het infanterie-slaggeweer met eene lading van 8 wigtjes.

Een kogel op 400 ellen afstands geschoten, heeft eene lat van 0,04 el dikte doorboord.

De aanvankelijke snelheid waarmede de kogel wordt voortgedreven, is minder dan die van het infanterie-slaggeweer.

De 73 opgegeven schoten zijn achter elkander gedaan, zonder dat het noodig was de kamer schoon te maken.

Het smelten van het vet der pleisters en het hierdoor bederven van een gedeelte der lading, is niet waargenomen.

Aangezien dit wapen derhalve schootsverheid, genoegzame indringkracht en gemakkelijke lading, met eene trefzekerheid vereenigt welke andere draagbare vuurwapenen verre overtreft, doch eene nauwkeurige beoordeeling vereischt der afstanden waarop gevraagd wordt, zal hetzelfde in vaste posities altijd met zeer veel nut kunnen gebruikt worden, doch te velde alleen aan goed geoefende soldaten, ter nuttige en doelmatige wapening verstrekken.

December 1842.

MANSFELDT,

1^{ste} Luit. Reg. Grenadiers.

Waarin ligt de oorzaak dat de ruiters zich van lieverlede meer en meer schuldig maken aan het verkoopen van hunne equipment-stukken en aan het bestellen van hunne kameraden?

Welke zijn de middelen om dit kwaad uit te roeijen en voor te komen?

Mijns inziens ligt de oorzaak, buiten en behalve in de steeds toenemende neiging bij ons volk tot het misbruik van sterken drank, in:

1°. De geringe soldij, in evenredigheid tot de duurte der levensmiddelen; in het onvoldoende der reserve, daar de ruiter bijna doorgaans genoodzaakt wordt de helft van het zakgeld, hetwelk hem uit de menage overblijft, tot aanzuivering zijner schuld, in het kleeding- en reparatie-fonds te storten, en derhalve in de onevenredigheid zijner soldij, eensdeels tot de mondbehoefden, en anderdeels tot de kosten zijner kleeding en het onderhoud der wapenen welke hem in gebruik gegeven worden.

2°. In de ongunstige, zoo weinig comfortable inrigting der kasernen, en meer bepaaldelijk der ligging van den ruiter, waardoor het verblijf in deze hem onverdraaglijk is, en hij, wanneer hij van zijne dienstverrigtingen in het kwartier is teruggekomen, er naar reikhalst het zoo spoedig mogelijk te verlaten en zijne toevlugt te nemen tot de jeneverhuizen in de nabijheid gelegen; en dit is reeds het geval in den zomer, hoeveel te erger dan niet des winters! Men denke slechts aan zijne beklagenswaardige ligging in zijne hangmat, of wel op zijn bedraam zonder hangmat op eenen enkelen stroozak, met het hoofd op eenen eveneens met stroo gevulden kussenzak; aan die kille, menigmaal vochtige kamers, waar van regeringswege wel is waar kagchels geplaatst worden, doch waarbij men schijnt te vergeten dat er ook brandstoffen vereischt worden om die te verwarmen; dat er ook lichtstoffen noodig zijn om de lampen te doen branden en zich in die vertrekken bezig te kunnen houden, ter-

wijl het den ruiter niet doehlijk is zich van zijne soldij brand en licht aan te schaffen. Des winters is de verkleumde ruiter in zijne bevrozene vertrekken waarlijk ongelukkig: 1° is zijne ligging volstrekt niet geschikt hem des nachts genoegzaam warm te houden; 2° is het hem niet mogelijk met zijne, door koude verstijfde vingeren iets aan te vatten en zijne equipment-stukken behoorlijk te reinigen, of door kleine reparatiën in den verlangden staat te brengen en te onderhouden; en 3° bevindt hij zich, zonder licht, en gevolgelijk, in het midden van den winter, reeds ten vier ure des namiddags in het duister; immers de enkele nachtlamp, welke uit de menage bekostigd en onderhouden wordt, en dus het zakgeld alweder geringer maakt, zal wel niet voor eene genoegzame verlichting, waarbij de ruiter in staat gesteld wordt iets te verrigten en zich bezig te houden, worden aangemerkt.

Het gevolg van dit, en nog veel meer dan dit, want ik wil niet meer aanstippen, is, dat de ruiter onzindelijk wordt, zijn ligchaam, zijne kleeding en zijne wapenen verwaarloost, zich niet anders dan in hooge noodzakelijkheid in het kwartier ophoudt, maar hetzelfde, nadat hij van zijne dienst teruggekeerd is, zoo spoedig mogelijk verlaat, om in het een of ander jeneverhuis, gezelschap, licht en warmte te vinden. Hier drinkt hij jenever, eensdeels dewijl hij waant dat hem de prikkel van dezen drank zal verwarmen, ten anderen, dewijl het bier duur en slecht, en hij toch genoodzaakt is in dat huis iets te verteren, en eindelijk uit gewoonte en door het voorbeeld, of het toebrengen daartoe verlokt. De ruiter echter, die (immers in de Hollandsche garnizoenen en bepaaldelijk hier) na aftrek van de kosten der menage, gemiddeld 62 centen deelt, doch daarvan om bovenaangehaalde redenen, zelden meer dan 50 centen zakgeld ontvangt (van welke centen hij dan nog verplicht is zijne kleine benodigdheden, ja zelfs de was, waarmede het paardentuig onderhouden wordt, te bekostigen) heeft geen geld, is al spoedig verplicht krediet te vragen, maakt schulden, en de gevolgen van het een en het ander zijn noodwendig de feiten naar welker oorzaak onderzocht werd.

5°. Zal er meer noodig zijn om naar de oorzaken van het kwaad, bij onze ruiters, te gissen? dat men dan vrij als eene dier redenen opgeve, dat men den ruiter bij het aangaan zijner verbindtenis beloofde, hem 53 centen daags als soldij te zullen doen genieten, van welke soldij hem, na aftrek der kosten van ochtend- en middagmaal, toch immers geregeld 80 centen in de vijf dagen als zakgeld zouden worden uitbetaald, terwijl hij de fraaije kleeding om niet zoude ontvangen! enz. Deze toch zijn, behalve het handgeld, de gewone beloften!

Ik geloof dat deze drie punten, als genoegzame en zeer gegronde oorzaken van het bovenbedoelde kwaad kunnen aan-

gemerkt worden: laat ons nu, in de tweede plaats, onderzoek doen naar de middelen, waardoor deze oorzaken zouden kunnen worden weggenomen.

Dat het kwaad niet in den ruiter, maar wel daarentegen, ten minste in den beginne zeker, geheel buiten hem ligt, mag men, op grond der zoeven opgenoemde oorzaken, veilig stellen; te meer, wanneer men bedenkt dat de rekrut in de meeste gevallen, aanvankelijk goedwillig en met ijver voor de ruiterdienst beziel, eerst later den moed laat zakken, van lieverlede wordt verstompt, tot dat hij, doof voor alle vermaningen, eindelijk ook ongevoelig aan bestraffingen, een slecht soldaat en slecht mensch wordt. Zoude het bestaande kwaad dan niet waarlijk, immers in verreweg de meeste gevallen, gezocht moeten worden in de wijze waarop men den ruiter behandelt? Zoo ja, en indien het ernst is het kwaad uit te roeijen, dan trachte men, vooreerst, den ruiter het leven in de kazerne zooveel mogelijk te veraangemen en den tegenzin tegen zijnen stand, welke bij hem allengs ontstaat, weg te nemen. Men ontneme hem vervolgens, wanneer hij niet goedwillig zijne kleeding, harnachement of wapenen verwaarloost, de karige bezoldiging niet, om daarmede in de kosten der kostbare kleeding te voorzien, maar geve hem 't geen hem toekomt, en terwijl officieren en onder-officieren, door raad en door voorbeeld, eenen zedelijken invloed op hem trachten te verkrijgen, verzekere men hem eindelijk genoegzaam het vooruitzicht, dat hij, wanneer de krachten om het land als krijgsman te dienen, hem ontvallen, geen gebrek lijden, maar eene aan zijnen stand geëvenredigde verzorging ondervinden zal.

En nu de middelen? . . . Maar zal het niet overbodig zijn aangaande deze uit te weiden en liggen zij niet opgesloten in de aanduiding der oorzaken van het bestaande kwaad?

Een paar woorden zullen in ieder geval niet schaden.

In het verlichte Nederland schame zich de krijgsman zijne bestemming nimmer, maar hij ondervinde steeds en worde doordrongen van het denkbeeld, dat hij geroepen is om zijnen Koning en zijn land in alle gevallen te verdedigen en te beschermen tegen moedwil van binnen in tijd van vrede, van buiten, in tijden van oorlog en geweld. Hij ondervinde dat de Staat en het volk hem als zoodanig in zijne pligten, maar ook in zijne regten erkennen, eerbiedigen, en op genoegzamen prijs stellen; gerust vergelijkte hij zijne betrekking in de maatschappij, van hare onaangename, maar ook aangename zijde, met die van den burgerman van gelijken rang als den zijnen, en erkenne bij die vergelijking, dat hij reden heeft met zijn lot tevreden te zijn; en maken de gebreken des ouderdoms, of eervolle wonden hem voor zijne dienstbetrekking ongeschikt, dat men hem, die geheel zijn leven en zijne zoo dierbare vrijheid, aan de rust en de veiligheid van zijn land ten offer bragt,

dan niet, als een voortaan onnut wezen in de maatschappij, verstoote, maar in zijne behoeften voorziet in evenredigheid tot den stand waarin hij geboren en opgevoed werd; hem was immers de gelegenheid benomen, op eene andere wijze, dan door een braaf gedrag en het stipt voldoen aan zijne krijgsmanpligten, te zorgen voor den ouden dag.

Deze verzekering zal den krijgsman bemoedigen en hem in de betrekking die hij zich, jong zijnde, in de maatschappij koos, en aan welke zoovele opofferingen van allerlei aard verknocht zijn, met ijver doen volharden.

Zal ik eenige bijzonderheden aanstippen, waarin het zoo wenschelijk ware dat aanstonds voorzien werd? zij zijn om kort te gaan de volgende:

1°. In de plaats der tegenwoordig in gebruik zijnde hangmatten of eiken bedramen zonder hangmatten, maar inzonderheid in plaats van den stroozak en den met stroo gevulden kussenzak, geve men den ruiter eene éénmans ijzeren bedkoets, voorzien van stroozak, paardenharen matras en met zeggras gevulde hoofdpeluw.

2°. Met rigte de kwartieren in de kazernen doelmatig in, verlichte en verwarme die lokalen behoorlijk, verstrekke den ruiter, in plaats van zijne broodplank en zijne twee andere planken, op welke zijne goederen open en bloot liggen, een welgesloten kastje, opdat hij behoorlijk kunne bergen en wegsluiten hetgeen hem toebehoort.

3°. Opdat de ruiter niet genoodzaakt zij zijne toevlugt te nemen tot de, ligchaam en ziel bedervende, jeneverhuizen in de stad, rigte men in de kazerne behoorlijke kantinen op, waar de ruiter zich des morgens vroeg, een kop koffij of warme melk, enz., kunne doen geven, zich zijne kleine benoodigheden kunne aanschaffen, zonder, wanneer hij aan het poetsen gaat, genoodzaakt te zijn zich in volle tenue aan te kleeden, om dit alvorens in de stad te gaan verrigten, en waar hij eindelijk zich op eene minkostbare wijze met zijne kameraden zal kunnen vereenigen en vermaken.

4°. Verhooge men zijne reserve en voorzie op eene meer dadelijke wijze in het aanzuiveren der op het kleedingfonds, ten gevolge der veranderingen in de nitrusting, gemaakte schulden, opdat de, in evenredigheid der duurte van de levens-

middelen, geringe soldij des ruiters eigendom blijve, en hij over deze naar goedvinden voor zijne overige behoeften kunne beschikken; want wat toch beteekenen ten hoogste dertig centen in vijf dagen voor een jong mensch, vol kracht en jeugdig vuur!

5°. Eindelijk, want ik wil niet meer zeggen, behoude de regering het remplacieren aan zich, en zorg dat geene dan jonge lieden van goed gedrag, in de gelederen van het nationale Nederlandsche leger plaats nemen, opdat niet de dronkenschap en ontevredenheid, maar de Eer bij dat leger voorzitte, en de krijgsmansstand eervol blijven moge!

Haarlem, den 24 July 1842.

H.....

Dit artikel was reeds voor het nummer van September II. bestemd, doch is door een toevallig misverstand tot dit nummer blijven liggen. In dien tusschentijd zijn door het hoog militair bestuur, bij wijze van proef, maatregelen verordend, die, wanneer zij goed behartigd worden en eene verlichte menschkundige uitvoering erlangen, maar vooral wanneer zij door de gemeente-besturen worden ondersteund, eenige der vruchten kunnen opleveren, welke de schrijver van opgemeld artikel, ten beste van den soldatenstand wenschte aangekweekt te zien. Vele dezer wenschen zullen echter tot de vrome blijven behooren, tenzij de gemeente-besturen, op de eene of andere wijze, worden gedwongen daartoe krachtig mede te werken, door het goed inrigten der lokalen, enz., en door goede en strenge politie-wetten op de kleine kroegen en slechte huizen, die thans, hoewel zijdelings, echter door verkeerde uitlegging der pligten voor de bevordering van de belangen der ingezetenen, worden aangemoedigd. In vele garnizoensplaatsen schijnt men met voordacht de kazernen onbewoonbaar te houden, om den soldaat naar de herberg te drijven. Men ontneme zoodanige plaatsen voor eenige jaren de voordeelen van het garnizoen, en weldra zal men goede lokalen verkrijgen; indien namelijk zulke straffen uitvoerbaar zijn, bij eene grondwettige orde van zaken, waarbij de militaire veerkracht verlamd wordt door zoovele noodzakelijke *consideratiën*.

De Redactie.

BIJLAGE VII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 11^{de} DEEL, N^o. 7.

(Maand Januarij 1845).

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Tot offic. van gez. der 5de kl. bij het vaste kader der landm.: de bezoldigde kweek. der 1ste kl. C. H. D. Visscher. Bij het 1ste reg. art.: de 1ste luit. F. H. Snoeck, tijdelijk het non-activiteits-tractement genietende.

Verplaatsingen.

Bij het 4de reg. lichte drag., om voorloopig het bevel over hetzelfde te voeren: de luit.-kol. E. F. von Wiebeking, van het 2de reg. lans. Bij het 9de reg. inf.: de 1ste luit. P. A. Wenniger, van het 2de reg. inf.

Eervol ontslagen.

De offic. van gez. der 5de kl., tijdelijk dienende in de 2de kl., thans op non-activiteit, R. Fisscher.

Non-activiteits-tractement in afwachting van pensioen verleend aan:

Den luit.-kol. F. A. W. de Groote, van het 4de reg. lichte dragonders.

Gepensioneerd.

De kap. op non-act. G. van Haarlem. De 1ste luit. op non-act. R. Boeck. De 2de luit. op non-act. G. A. van Goor. De 1ste luit. op non-act. H. L. P. Lechleitner.

Overleden.

De 1ste luit. C. F. A. Hennige, van het 2de reg. zware drag. De 1ste luit. J. L. Engel, van de 1ste div. van het alg. depôt der landmagt. De 2de luit. J. Amiot, van het 8ste reg. inf.

BLAET VII.

ERHOORDE BIJ DEZ MILITAIREN SPECTATOR. 11. DEEL. N. 7.

(Maand Januarij 1843.)

Faint, mostly illegible text in the left column, appearing to be a list or report of military events or personnel.

Faint, mostly illegible text in the right column, appearing to be a list or report of military events or personnel.